

Diplomová práce

Spravedlivá a nespravedlivá válka ve výuce na ZŠ

Studijní program:

N7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obory:

Učitelství anglického jazyka pro 2. stupeň základní školy

Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy

Autor práce:

Michal Zaplatílek

Vedoucí práce:

Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

Katedra filosofie

Zadání diplomové práce

Spravedlivá a nespravedlivá válka ve výuce na ZŠ

<i>Jméno a příjmení:</i>	Michal Zaplatílek
<i>Osobní číslo:</i>	P19000342
<i>Studijní program:</i>	N7503 Učitelství pro základní školy
<i>Studijní obory:</i>	Učitelství anglického jazyka pro 2. stupeň základní školy Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra filosofie
<i>Akademický rok:</i>	2019/2020

Zásady pro vypracování:

Diplomová práce se věnuje analýze současného přístupu učitelů 2. stupně k tématu války. Zorným úhlem práce bude otázka spravedlivé války, která je klasickým tématem politické a sociální filosofie. Diplomant se zaměří na to, jak je téma války možné tematizovat ve výuce (zejména dějepisu, ZSV/OV a příslušných průřezových témat), a to v souvislosti právě s problematikou spravedlivé války. Ve druhé části práce se autor zaměří na otázku, jak a do jaké míry se tématu válek věnují na vybraných školách (analýza ŠVP v souvislosti s RVP na druhém stupni základních škol). V poslední části se autor zaměří na vytvoření výukové jednotky věnující se tématu spravedlivé války. Hlavními metodami práce bude jednak studium primární a sekundární literatury k tématu a jednak výzkumná sonda na vybraných školách. Student se bude v průběhu příprav a vypracování řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce: tištěná/elektronická

Jazyk práce: čeština

Seznam odborné literatury:

Fischer, David. *Morality and War: Can War Be Just in the Twenty-first Century?* Oxford: Oxford University Press, 2012. Rodin, David; Shue, Henry (eds.). *Preemption. Military Action and Moral Justification.* Oxford: Oxford University Press, 2007. Sutor, Bernard. *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru?: etapy a šance procesu dějinného poučení.* Praha: Filosofia, 2014. Velek, Josef. *Kapitoly z teorie spravedlivé války.* Praha: Filosofia, 2014. Walzer, Michael. *Spravedlivé a nespravedlivé války: morální argumentace s historickými příklady.* Praha: Academia, 2019.

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.
Katedra filosofie

Datum zadání práce: 19. dubna 2020

Předpokládaný termín odevzdání: 30. června 2021

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědom toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědom následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

PODĚKOVÁNÍ:

Tímto bych rád poděkoval svému vedoucímu práce, Mgr. Ing. Martinu Brabcovi Ph.D., za jeho odbornou pomoc, cenné rady a poskytnuté materiály, které mi pomohly při zpracování diplomové práce.

ANOTACE

*Diplomová práce s názvem *spravedlivá a nespravedlivá válka na ZŠ se zabývá obecnou charakteristikou formování teorie spravedlivé války v průběhu historie. Hlavním cílem práce je vysvětlení normativní stránky válčení a snaha pochopení, za jakých situací se dá válčení ospravedlnit.**

KLÍČOVÁ SLOVA

Spravedlnost, válka, mír

Title

Just and unjust war in primary school teaching

Annotation

*The thesis entitled *Just and Unjust War in Elementary School* deals with the general characteristics of the formation of just war theory throughout history. The main aim of the thesis is to explain the normative stand of warfare and to try to understand under which situations warfare can be justified.*

Keywords

Justice, war, peace

Obsah

1. Úvod	11
2. Pojem „válka a mír“ v dějinách lidstva	13
2.1 Řeckořímská antika	13
2.1.1 Archaické válečné právo	13
2.1.2 Etické pochopení válečných konfliktů	14
2.1.3 Spravedlivá válka podle Cicera.....	16
2.2 Rané Křesťanství	17
2.2.1 Starý zákon	17
2.2.2 Nový zákon	18
2.2.3 Svatý Augustin	19
2.3 Spravedlnost válek ve středověku.....	20
2.3.1 Raný středověk	20
2.3.2 Tomáš Akvinský - spravedlivá válka (1225-1274)	21
2.4 Závěr středověku: Martin Luther a Francisco de Vitoria	22
2.5 Spravedlnost válek a rozvoj mezinárodního práva v novověku.....	23
2.5.1 Stát a jeho válečné právo	24
3. Princip ius ad bellum	26
3.1 Válka preventivní x válka předjímající	28
3.1.1 Myšlenka preventivní války.....	30
3.1.2 Myšlenka předjímající intervence	31
3.1.3 Národní osvobození.....	33
3.1.4 Právo na národní osvobození	34
3.1.5 Boj za národní osvobození	37
4. Příklady historických konfliktů v otázce spravedlivé války	39
4.1 Americká revoluce	39
4.1.1 Etické ospravedlnění války ze strany kolonistů	40
4.2 Válka v perském zálivu	41
4.2.1 Příčiny napadení Kuvajtu	41
4.2.2 Operce Pouštní bouře.....	41

4.2.3 Argumenty pro ospravedlnění války	43
4.3 Druhá válka v perském zálivu	45
4.3.1 Příčiny invaze do Iráku	45
4.3.2 Operace Irácká svoboda	45
4.3.3 Hodnocení	46
4.4 Válka v Afghánistánu	48
4.4.1 Příčiny invaze do Afghánistánu.....	48
4.4.2 Operace Trvalá svoboda	48
4.4.3 Hodnocení	49
5. Spravedlivá válka ve výuce na základních školách	51
5.1 Analýza dotazníku.....	51
5.2 Plán výukových hodin na téma spravedlnosti válek.....	59
5.2.1 Plán hodin	59
5.2.2 Cíl.....	60
6. Závěr.....	61
7. Použitá literatura	62

Seznam grafů

Graf č. 1 Vyučovací předměty respondentů

Graf č. 2 Zahrnutí tématu ve výuce

Graf č. 3 V jakých ročnících se tématu věnujete

Graf č. 4 Čas věnovaný tématu spravedlivé a nespravedlivé války

Graf č. 5 Je časová dotace na téma dostačující?

Graf č. 6 Používané metody

Graf č. 7 Je toto téma důležité pro žáky základních škol/nížších stupňů gymnázia?

Graf č. 8 Zdroje, které učitelé používají

Graf č. 9 Doporučení pro zlepšení výuky

Seznam zkratek

atd - a tak dále

IS - Islámský stát

ISAF - Mezinárodní bezpečnostní podpůrné síly

NATO - North Atlantic Treaty Organization

OPEC - Organizace zemí vyvážejících ropu

OSN - Organizace spojených národů

RB - Rada bezpečnosti

tj - to jest

tzv – takzvaně

USA - United States of America

1. Úvod

Málokterá činnost vyvolává tolik morálních otázek jako válka. Válka znamená, již ve své podstatě, ničení životů a majetku, obvykle na velmi vysoké úrovni a ve velkém měřítku. Lidé, kteří se zapojují do válečných akcí, překračují některé z našich nejdůležitějších principů, základní morální přesvědčení o špatnosti braní života a způsobování škod. A přesto ti, kteří se těchto prohřešků dopouštějí - vojáci a jejich političtí vůdci – jsou často oslavováni jako hrdinové. Na počest těch, kteří se vracejí z válečných konfliktů, se pořádají přehlídky, těm, kteří padli v boji, vzdáváme čest a vyznamenáváme ty, kteří prokázali zvláštní odvalu nebo výjimečné dovednosti a vynalézavosti na bojišti. Proč považujeme zabíjení ve válce nejen za morálně přípustné, ale také morálně obdivuhodné? Jak si můžeme vysvětlit tyto zjevné výjimky z našich obvyklých zákazů ubližování?

Teoretici spravedlivé války v průběhu staletí vytvořili rozsáhlou literaturu, která se snaží odpovědět mimo jiné i na tyto otázky. Hlavním úkolem spravedlivé války je určit a vysvětlit pravidla války, a to s ohledem na obě strany počátečního uchýlení se k válce, tak i způsobu, jakým je válka vedena. V některých otázkách bylo dosaženo značné míry shody. Většina autorů například souhlasí s tím, že existuje morálně významný rozdíl mezi těmi, kdo válku vedou (bojovníci) a těmi, kteří nebojují. V mnoha jiných ohledech však existuje hluboká neshoda ohledně toho, kdy je válka ospravedlnitelná a jakým způsobem se války vedou.

Není překvapením, že současná politická situace vedla k nárůstu zájmu o tyto nejstarší otázky mezi filozofy a právníky, politology i běžnými občany. Vzestup současného terorismu společně s válkami v Iráku a Afghánistánu a zároveň s humanitárními krizemi v rozvojových zemích, vyvolal v mnoha lidech hluboké zamyšlení nad základními otázkami týkajícími se spravedlnosti, lidských práv a důvodů, pro které mohou lidé zabíjet a být zabíjeni. Debaty, které mnozí z nás v západních demokraciích považovali za dávno vyřešené, se znovu objevily jako problém s významnými praktickými důsledky. Za jakých okolností mohou vlády mučit své politické odpůrce? Je přípustná časově neomezená vazba bez soudu za předpokladu, že zadržení jsou (podezřelí) teroristé?

V diplomové práci se zaměřuji na téma spravedlivé války a jeho důležitost v současném světě.

Cílem této práce je poskytnout ucelený pohled na problematiku spravedlivého válečného konfliktu a zkoumat jeho klíčové aspekty z teoretického, historického, etického, politického a ekonomického hlediska.

V dnešním světě se setkáváme s řadou válečných konfliktů a je nezbytné zkoumat, zda jsou některé z těchto konfliktů morálně opodstatněné a spravedlivé. Chci přispět k diskuzi o etických, politických a ekonomických rozměrech války a pomoci lépe porozumět rozhodovacím procesům při určování spravedlivosti válečného konfliktu.

K vypracování diplomové práce jsem používal hlavně knižní zdroje filosofických publikací, internetové zdroje a na skladbu slov a úpravy umělou inteligenci.

2. Pojem „válka a mír“ v dějinách lidstva

Otázka válek, míru, etiky a spravedlnosti existuje v podvědomí společností již od dob antiky. Je však důležité pochopit, že ne všechny názory, zákony a nepsaná pravidla antického Řecka či Říma by moderní společnost dokázala pochopit či se s nimi ztotožnit. Pro důkladné porozumění je potřeba chápat principy a definice těchto pojmů v průběhu dějin, a to až do současnosti.

2.1 Řeckořímská antika

2.1.1 Archaické válečné právo

Od dávných dob stěhování kmenů až do doby klasické je válčení mezi národy či městy označováno za stav přirozenosti. Velký vliv na něj měly náboženské představy (boží soud – boží ortel). Proto je už samotné vyhlášení války spojováno s rituály, které u Římanů spravovala skupina kněžích, zvaných *fetiálové*. Bez jejich souhlasu by válka byla považována za nepovolenou, a proto i bezprávnou.¹

Na druhou stranu mír nebyl věcí přirozenou, ale naopak věcí potřebnou k ustanovení. Smlouvy, v Řecku *spondai*, v Římě *pacta*, ustanovovaly právo a mír mezi samostatné politické jednotky. Politicky se tato idea projevovala například při olympijských hrách, které měly kultovní význam, obdobím neválčení.²

Tvrdość válečného práva, kterou my nemůžeme vidět jinak než krutost, byla v archaických dobách brána jako něco, nad čím lidé neměli kontrolu. Za válku a mír odpovídaly nadpřirozené síly – osud a bohové. Z těchto důvodů byla po staletí válečná práva oprávněná a samozřejmá. Válečné právo bylo právo vítězů.³

Poražení byli vydáni na milost a nemilost, nevyjímaje ženy a děti. Zabíjení, zotročování a drancování měst bylo nedílnou součástí poválečných událostí. Navzdory nelitostnému jednání ze strany vítězů existovala určitá omezení, která se musela dodržet. Při pohřbívání mrtvých se často sjednával klid zbraní. Drancování a destrukci byly ušetřeny například chrámy, a to ze strachu z rozhněvání bohů.

¹ SUTOR, Bernard. *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru?: etapy a šance procesu dějinného poučení*. Filosofie a sociální vědy, sv. 49. Praha: Filosofia, 2014. s.14

² SUTOR, Bernard. *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru?: etapy a šance procesu dějinného poučení*. Filosofie a sociální vědy, sv. 49. Praha: Filosofia, 2014. s.14

³ SUTOR, Bernard. *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru?: etapy a šance procesu dějinného poučení*. Filosofie a sociální vědy, sv. 49. Praha: Filosofia, 2014. s.14

Postupem času se objevují první náznaky omezení naprostého práva vítězů jak u Řeků, tak u Římanů. U dobytých měst nebyly změny nijak viditelné, naopak města, která kapitulovala včas (uzavřela smlouvu), byla připojena do vítězného územního celku. Řekové tomu říkali *symmachia*, avšak vítěz v ní byl často hegemonelem. Římané dobyté celky připojovali k římskému impériu jako tzv. společníky.

Filosofické, básnické i dějepisické spisy klasických Řeků dokazují, že postupem času si lidé více a více uvědomovali sebe samé jakožto původce a strůjce svého jednání, a tak mohli méně a méně přisuzovat odpovědnost osudu a bohům. Válka a mír se od této doby stala předmětem etických problémů a morálních soudů.

2.1.2 Etické pochopení válečných konfliktů

S ústupem náboženského zdůvodňování a ospravedlňování válek přichází filosofické uvažování o jejich příčinách. Etiku konfliktů a mírového soužití můžeme v době antiky rozebírat zejména ze spisů Platóna a Aristotela.

Podle Platóna svět, ve kterém není válka, nemůže existovat, protože by lidé ztratili pokoru a spokojenost se životem, jaký je. V dobách pokroku je mír utopií rozpoutaný lidskou žárlivostí. Ve spisu *Zákony* Platón říká, že válka ve státě, který má dobrou politiku, je nadbytečná a má sloužit k zachování míru, ne chamtivosti a touze po moci.

Ve spise *Ústava* dále také hovoří o tzv. ideálním řádu. V takovém uskupení má rozum vládnout nad žádostivou částí duše člověka, její dychtivostí po majetku, slávě a moci.

Platónovy dialogy také mluví o jeho učiteli Sókratovi, který často vystupuje proti právu silnějšího. Podle Sókrata je v případě války mravně lepší bolest trpět, nežli ji působit. Navzdory tomu ale říká, že stát musí být silný, aby se utrpení mohlo předejít. Válečník dle Sókrata má být statečný a ctnostný. Platón také požaduje ve spisu *Zákony* vojensky silný stát, který možné utrpení svého lidu v případě nouze odvrátí. Pro blaho lidu je však nejlepší stav bez války vnější i občanské.

Aristoteles, Platónův žák, přistupoval k jednotlivým situacím z více realistického úhlu pohledu. Snažil se analyzovat a pochopit, za jakým účelem lidé jednají tak, jak jednají, a jaký je jejich cíl. Podle Aristotela je nejdůležitějším cílem člověka blaženost, která je podmíněna adekvátní mírou volného času. Člověk, který ho má dostatek, má svobodu, a to svobodu od nutnosti pracovat a svobodu od nutnosti válčit.

„Pracujeme zajisté, abychom si opatřili prázdeň, a válčíme, abychom žili v míru. Ctnosti praktického jednání tedy uskutečňují svou činnost v životě občanském anebo ve válce; činnostmi v těchto oblastech se pak zaneprázdnujeme a válečnou činností již docela, a neboť nikdo nechce válčit, aby válčil, ani se jen proto nechystá k válce; byl by zajisté krvežíznivcem ten, kdo by si z přátel činil nepřátele, jen aby byly boje a vraždy...“⁴

V knize *Politika* se tato myšlenka objevuje znovu, a to v souvislosti s výkladem o správném státním řízení. Člověku, jako rozumové bytosti s jazykem a řečí, má být umožněno se rozvíjet a žít v rámci *polis*.

„Ale i celý život se rozděluje v práci a volný čas, ve válku a mír, a činnosti se rozdělují jednak v nutné a užitečné, jednak v krásné. Jejich volba se nutně děje tak, jak u složek duše a jejich činnost, a tak válka jest pro mír, práce pro volný čas, nutné a užitečné věci pro věci krásné.“⁵

Ospravedlnit válku tedy podle Aristotela můžeme pouze ve chvíli, kdy jejím cílem je mír. Avšak lidem od přírody není dané žít ve volném čase a míru, k tomu jim pomáhá učení.

I pro Aristotela je válka nezbytná a ospravedlnitelná ve třech případech:

- Obrana vlastní svobody
- Vláda k užitku ovládaných
- Panství nad lidmi, kteří si zaslouží být otroky

Na rozdíl od Aristotela Platón tvrdí, že válka je nutná proti „barbarům“, jelikož díky ní si Řekové mohou udržet svobodu.

⁴ ARISTOTELÉS. *Etika Níkomachova*. 4. nezměněné vyd. Přeložil Antonín KŘÍŽ. [Praha]: Rezek, 2013. s. 238

⁵ ARISTOTELÉS. *Politika*. 2. vyd. Přeložil Antonín KŘÍŽ. Praha: Rezek, 2009, s. 251.

2.1.3 Spravedlivká válka podle Cicera

Marcus Tullius Cicero byl významný římský filozof, politik a právník, který žil ve starověkém Římě v letech 106 př. n. l. - 43 př. n. l.. Jednou z jeho filosofických myšlenek byla koncepce spravedlivé války, kterou vysvětlil ve svém díle "De Officiis" (O úřadech).

Podle Ciceronovy filosofie lze válku považovat za spravedlivou pouze tehdy, pokud splňuje určité etické a morální normy. Pouze v případě, že jsou porušena základní práva nebo zájmy a je obtížné dosáhnout mírového řešení, může být podle Cicera válka eticky ospravedlnitelná. Jinými slovy, válka by měla být prostředkem obrany spravedlnosti, svobody nebo sebeobran. Neměla by být používána za účelem zisku, expanze nebo osobních ambicí.

Použití spravedlivých prostředků je dalším důležitým aspektem Ciceronovy filosofie spravedlivé války. To znamená, že i v rámci ozbrojeného konfliktu by válečné strany měly dodržovat určitá pravidla a respektovat základní lidská práva. Za neetické a nepřijatelné Cicero považoval používání nepřiměřené síly a zneužívání civilistů.

Cicero byl také pevně přesvědčen, že válka by měla být krajním prostředkem a měla by být použita až po selhání všech mírových diplomatických snah. Vládci a politici by měli vyčerpat všechny mírové alternativy a pokusit se dosáhnout diplomatického řešení dříve, než se uchýlí k použití síly. Cicero tedy považoval vůdce a politiky za odpovědné za jednání v souladu se zásadami spravedlivé války.

Cicero rovněž zdůrazňoval nutnost zacházet s poraženými nepřáteli humánně i po skončení války. Vítězové by měli být schopni převzít morální a etickou odpovědnost za to, co udělali, a zajistit, aby se s poraženými zacházelo spravedlivě a důstojně.

Ciceronova filosofie spravedlivé války měla významný vliv na myšlení a teorie etiky a vedení války, které následovaly. Významně přispěl do diskuse o spravedlnosti a legitimitě války tím, že zdůraznil potřebu dodržovat etické zásady a lidská práva v době války.

2.2 Rané Křesťanství

2.2.1 Starý zákon

“Stránky starého zákona jsou prosáklé krví“

- Norbert Lohfink⁶

Ve Starém zákoně, známém také jako Hebrejská bible nebo Tanach, je mnoho zmínek o válce a vojenských konfliktech. V souvislosti s výkladem Starého zákona lze na základě řady faktorů rozlišovat mezi válkami spravedlivými a nespravedlivými.

2.2.1.1 Spravedlivé války

Za spravedlivé války se obvykle považuje sebeobrana nebo legitimní obrana země či národa proti agresi. Starý zákon obsahuje několik příkladů takových válek, např.

- Obranné války proti nepřátelům útočícím na Izrael a ohrožujícím životy a svobodu lidí. Příkladem jsou války proti Kanaáncům, Amálekům, Filištinům atd. Izrael byl považován za Bohem vyvolený národ a tyto války byly vnímány jako součást Božího plánu spásy.
- Války vyjadřující Boží soud nad národy obviněnými z morální zkaženosti. Například válka proti městu Jericho byla vnímána jako trest za zkaženou společnost.
- Války s cílem obnovit spravedlnost nebo získat zpět ukradené území. Například Davidova válka proti Filištinům měla vrátit Izraeli ukradenou Archu úmluvy a vyrvat zemi z rukou nepřátel.

2.2.1.2 Nespravedlivé války

Ve Starém zákoně jsou také příklady válek, které lze považovat za nespravedlivé, protože se neřídí etickými a morálními zásadami. Mezi ně patří např.:

- Útoky na národy, které nebyly vnímány jako hrozba nebo nepředstavovaly žádné násilné nebezpečí. Například když David zaútočil na Amónovce, jednalo se spíše o chybu v úsudku než o obranu.
- Genocida a vyhlazování celých národů. Ve Starém zákoně jsou některé pasáže, které popisují vyhlazení celých národů na Boží příkaz, například příkaz vyvraždit všechny Amálekovce. Tyto pasáže jsou eticky problematické a dnes by byly považovány za nespravedlivé.

⁶ Lohfink, N., *Krieg und Staat im alten Israel*, řada Beiträge zur Friedensethik, sv. 14, Institut für Theologie und Frieden, Barsbüttel 1992, s. 2.

Starý zákon a jeho válečné texty jsou v různých náboženských tradicích vykládány a chápány různě. Někteří tyto pasáže vnímají jako historické záznamy, jiní pouze jako symbolické nebo alegorické. Přístup k válce a spravedlnosti se také v průběhu času vyvíjel. S příchodem Nového zákona se mnoho křesťanských církví přiklonilo k pacifismu a zdůrazňovalo mír a odpuštění.

2.2.2 Nový zákon

Nový zákon mluví hlavně o učení a poselství Ježíše Krista a jeho apoštolů. Pojmy míru a války se v Novém zákoně tedy rozebírají spíše z duchovního hlediska.

- **Učení Ježíše o míru:**

"Blahoslavení tvůrci pokoje, neboť oni budou nazváni Božími syny." (Matouš 5:9)

"Milujte své nepřátele, žehnejte těm, kdo vás proklínají, čiňte dobro těm, kdo vás nenávidí, a modlete se za ty, kdo vás zle zacházejí." (Matouš 5:44)

"Pokoj vám zanechávám, svůj pokoj vám dávám. Já vám ho nedávám tak, jak ho dávají lidé. Nebud'te zmateni, ani se nelekněte." (Jan 14:27)

- **Příklad uplatňování míru:**

Ježíšovo zdrženlivé reagování při zatčení a ukřižování, kdy zakázal učedníkům použití síly (Matouš 26:47-56, Marek 14:43-52, Lukáš 22:47-53).

- **Učení apoštolů o míru:**

"Ať pamuje Kristova slova ve vašich srdcích, neboť v jednom těle jste povoláni k pokoji." (Kolosanům 3:15)

"Nechť je vám ať ještě tak ublíženo, neodplácejte zlem; zlobu zlostí, ale vždycky usilujte o dobro mezi sebou i vůči všem lidem." (1. Tesalonickým 5:15)

"Protože tedy usilujeme o pokoj se všemi lidmi a o posvěcení, bez kterého nikdo neuvidí Pána." (Hebrejům 12:14)

Tyto pasáže zdůrazňují význam míru, smíření, odpuštění a lásky jako základních hodnotu pro křesťany. Ježíš a jeho učedníci povzbuzují lid k pokoji, úsilí o dobro a odpuštění nepřátelům. Mír je považován za cíl, k němuž má křesťan směřovat své jednání a vztahy.

Je třeba poznamenat, že ačkoli Nový zákon klade důraz na mír, existují výklady a situace, kdy křesťané mohou být ve válce. Názory na spravedlivou válku a používání násilí se v jednotlivých křesťanských tradicích liší. Obecně křesťanské učení vybízí k mírovému řešení konfliktů a použití násilí je až poslední možností, která má často závažné morální důsledky.

2.2.3 Svatý Augustin

Augustin z Hippa, též známý jako svatý Augustin, byl křesťanským teologem a filosofem 4 - 5. století. Etika mírového soužití a válečných konfliktů podle Augustina představovala zásady, které mají být uplatňovány v kontextu konfliktů a mezilidských vztahů. Z etického měřítko byla pro Augustina nejdůležitější mírová soužití jak mezi lidmi, tak ve vztahu člověka k Bohu. Navzdory tomu sám Augustin uznal, že někdy je užití síly nevyhnutelné a morálně ospravedlnitelné.

Nejvíce se od Augustina o etice války dozvídáme z jeho díla „*O obci boží*“ (De Civitate Dei). V díle autor polemizuje s myšlenkou řešení konfliktů a dosažení míru souladem s křesťanskými principy. Pro Augustina byla spravedlivá válka ta, která je nutná pro obnovení a zachování řádu a spravedlnosti pro utlačovanou část společnosti.

Augustinovy podmínky pro spravedlivou válku:

- Válka může být vyhlášena pouze autoritou, která má ve své pravomoci chránit obecné blaho. (Tím se také brání proti soukromým aktům násilí a vzniku chaosu)
- Válka má být posledním možným řešením a vedena s touhou dosažení míru a spravedlnosti. (Má fungovat jako adekvátní reakce na nespravedlnost)
- Válka se má řídit morálními zásadami, nemá vést k nenávisti či krutosti. Augustin naopak zdůrazňoval význam lásky a slitování i v dobách války.

2.3 Spravedlnost válek ve středověku

2.3.1 Raný středověk

„Kdo může zabránit zločinu a neučiní tak, sám se jej dopouští“

-papež Jan VIII.⁷

Etika válek by se v raném středověku, který přibližně odpovídá období od 6. do 11. století, dala definovat tímto citátem. Vedení válek v této době bylo bráno hlavně jako prostředek k zajištění míru, obranné potrestání zločinů či znovuustavení práva.

Pokud se zaměříme na spravedlnost a nespravedlnost válek v tomto období, je potřeba mít na paměti odlišnost hodnot a norem tehdejší společnosti v porovnání se současností. Války byly považovány za nedílnou a nevyhnutelnou součást řešení sporů. Pojem svatá válka (tzv. “just war“), používaný křesťanskou církví, stanovoval pravidla pro správné vedení válečných sporů.

Podmínky spravedlivé války dle křesťanského učení:

- Válka je posledním možným řešením (předcházet jí mají mírová řešení)
- Válka musí být vyhlášena autoritou s oprávněným důvodem
- Válka má být vedena v dobré víře a měla by mít daný cíl (obnova práva, trestání zla, obrana)
- Síla použitá při válečných konfliktech má být úměrná síle druhé strany

Navzdory stanoveným podmínkám jsou války v raném středověku často doprovázeny nespravedlností a zbytečnou krutostí, jako například rabováním, loupežemi či znásilňováním a vražděním civilistů.

Otroctví bylo též nedílnou součástí válečných sporů. Bylo běžnou praxí, že vítězná strana prodávala zajatce poražené strany do otroctví. V tomto období byly tyto dnes již nemyslitelné činy akceptovány zbytkem společnosti.

Obecně můžeme tedy říct, že i když byly války v období raného středověku chápány jako spravedlivé, pojila se k nim i nespravedlnost a nadbytečná brutalita. Hodnoty tehdejší společnosti se výrazně lišily od té nynější v ohledu tolerance násilí a porušování lidských práv.

⁷ Weigand, R., *Krieg und Frieden in den Rechtssammlungen des Ivo von Chartres*, řada Beiträge zur Friedensethik, sv. 13, Institut für Theologie und Frieden, Barmbüttel 1992, s.6.

2.3.2 Tomáš Akvinský – spravedlivá válka (1225-1274)

Akvinský sdílel myšlenku „*just war*“ (svaté války) a vytvořil několik kritérií, podle kterých se válka musí řídit, aby byla spravedlivá. Tato kritéria pojmenoval jako „principy spravedlivé války“. Akvinský byl přesvědčen, že válka je potenciálně nelegitimní a nežádoucí stav, a proto musí být řádně ospravedlněna.

Stanovil tři podmínky, které v souladu s církví dovolují vést válku:

- Válku smí vést jen zákonná vláda (*legitima auctoritas*). Soukromé osoby necht' hledají spravedlnost u soudu, ale legitimní vládce pozvedává meč z příkazu Božího.
- Musí tu být spravedlivý důvod (*iusta causa*). To znamená, že se protivník musí provinít velkým bezprávím a právně zaručený stav vyžaduje jeho potrestání.
- Válku je třeba vést se správným záměrem (*intentio recta*), totiž k zajištění dobra nebo zabránění zla. Takové motivy války, jako je krutost, krvežiznivost a touha po moci, zavrhl jako hříšné již Augustin a podle Tomáše činí válku nedovolenou, i kdyby byly splněny první dvě podmínky.⁸

Těmito třemi kritérii Akvinský nepřináší nové myšlenky, pouze vykládá církevní nauku. Dalším stěžejním atributem Akvinského promluvy je péče o civilní obyvatelstvo za období válek. Podle něj je důležité respektovat důstojnost civilistů a chránit je před nadměrným utrpením.

Podle Akvinského musí politicko-právní uspořádání odpovídat zásadám zákona Božího (*lex divina*) i přirozeného (*lex naturalis*). Politické společenství (též obec) nemá sice žádný přímo religiózní účel, nicméně musí svým křesťanským členům zajišťovat přirozené podmínky pro mravný život ve víře. To je podstata právně uspořádaného míru, jehož základem je duchovně-politická jednota křesťanského světa – *Orbis christianus*.⁹

⁸ SUTOR, Bernard. *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru?: etapy a šance procesu dějinného poučení*. Filosofie a sociální vědy, sv. 49. Praha: Filosofia, 2014. s.40

⁹ SUTOR, Bernard. *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru?: etapy a šance procesu dějinného poučení*. Filosofie a sociální vědy, sv. 49. Praha: Filosofia, 2014. s.41-42

2.4 Závěr středověku: Martin Luther a Francisco de Vitoria

Staletí po Tomáši Akvinském se uvažování, postoje a názory států Evropy velmi změnily. Rozkvět humanismu spojený s krizí římskokatolické církve ukazuje podstatné změny v přístupu k válkám. Mezi další důležité prvky ovlivňující pohled Evropy na spravedlnost války můžeme jmenovat například zámořské objevy a kolonizaci, zavedení střelného prachu, rostoucí počty obětí v bojích, apod.

Jedním z nejdůležitějších představitelů teorie spravedlivé války této doby je Martin Luther, německý teolog a reformátor, který se jako jeden z prvních přibližuje myšlení o spravedlnosti válek současné době. Stejně jako pro jeho předchůdce, tak i pro Luthera byla nejdůležitějším prvkem spravedlnosti válek legitimní autorita. O tomto tématu pojednává ve své knize *O světské vrchnosti*, ve které částečně navazuje na myšlenky dřívějších myslitelů. Na rozdíl od Akvinského nebo Augustina, kteří autoritu mezi světským a Božím královstvím a příslušnými vládami rozlišovali, Luther říká, že tato království jsou si rovna a žádné z nich nemá větší autoritu než to druhé.

V 16. století se tématu spravedlnosti válek dostávalo více pozornosti než kdykoliv dřív. Jedním z nejdůležitějších posunů v této oblasti byl narůstající vliv sekularizace tohoto tématu od náboženství a postupný posun k vnímání problému pohledem přirozeného práva. Silný vliv měl také vznik jistých forem mezinárodního práva, které měly značný vliv na jeho posun.

Jedním z předních představitelů mezinárodního práva a teorie spravedlivé války v 16. století byl španělský teolog a právník Francisco de Vitoria. Stejně jako jeho předchůdci i Vitoria vychází z principu „just war“ (spravedlivé války). Jeho teoretické myšlení se opírá nejen o křesťanskou etiku, ale také bere v úvahu právní aspekty a zásady.

Podmínky k vedení války dle Vitoria velice připomínají podmínky, které stanovil již Tomáš Akvinský. Vedení války musí být vyhlášeno autoritou a musí mít oprávněný důvod, jako například obranu před útokem či obnovu práva v dané oblasti, a mělo by být až posledním možným prostředkem, který bude použit.

Avšak mezi nejpodstatnější Vitoriovy myšlenky patří problematika narůstajícího kolonialismu a přístup k univerzálnímu právu. Vitoria říká, že principy spravedlnosti jsou univerzálně uplatnitelné na všechny bez ohledu na náboženství nebo národnost. Vyjadřoval tak jasný nesouhlas s vykořisťováním domorodých obyvatel nově objevených kolonií a s nespravedlivostí záměrů tehdejších koloniálních velmocí. Vitoria tvrdí, že navzdory snaze šířit víru má být právo na území a lidská práva stejná, jako pro všechny ostatní.

Francisco de Vitoria také silně přispěl k rozvedení teorie spravedlivé války a mezinárodního práva. Jeho apel na oprávnění vedení války, použití univerzálních principů spravedlnosti a lidských práv otevřel dveře k diskusi o etice válečných konfliktů a redukci vedení válek.

2.5 Spravedlnost válek a rozvoj mezinárodního práva v novověku

Obsah této kapitoly představuje vývoj teorie spravedlivé války až do začátku 20. století. V tomto období se rozvíjela myšlenka suverenity státu a státního zájmu. Přístupy a teorie této doby se zabývaly hlavně otázkou legitimního použití síly ve válečných konfliktech. Válka je v této době považována za legitimní prostředek řešení mezinárodních sporů mezi suverénními státy. Koncept spravedlivé války („just war“) je na začátku novověku stále udržován, ale je obohacen o další faktory, jako například obhajoba státních zájmů a obrana suverenity.

Hugo Grotius, též nazývaný „otcem“ novověkého mezinárodního práva, byl nizozemský právník, filosof a teolog. Myšlenky mezinárodního práva můžeme nejvíce vidět v jeho díle „*De Jure Belli ac Pacis*“ (O právu války a míru) z roku 1625, které je považováno za jedno z nejvýznamnějších děl v oblasti mezinárodního práva. Myšlenky této knihy jsou uznávány a citovány dodnes.

Grotius věřil, že právo by mělo být možné odůvodnit nejen z pohledu křesťanské autority, ale i z přirozenosti každého člověka (přirozené mezinárodní právo). Věří, že toto právo je založeno na univerzálních lidských hodnotách a principech. Lidská společnost má vrozenou schopnost rozlišovat mezi dobrem a zlem. Tvrdí, že právo musí být zdůvodnitelné, i kdyby by bůh neexistoval (což ovšem jakožto křesťan odmítá).

Principy spravedlivé války podle Grotia:

- Právo na sebeobranu – stát má právo bránit se útokům a použít sílu, aby zabezpečil ochranu svému lidu a svých zájmů.
- Proporčnost – použití síly by mělo být proporcionální k dosažení cíle a mělo by být minimalizováno zbytečné utrpení
- Respektování lidských práv – ve válce má být respektováno základních lidských práv a zásad lidské důstojnosti.
- Dodržování mezinárodních smluv (*pacta sunt servanda*)

Jeho dílo ovlivnilo budoucí rozvoj mezinárodního práva a přispělo k rozšíření právního rámce pro regulaci vztahů mezi státy.

Mezi další významné filosofy této doby patří i Immanuel Kant, který ve svém díle *O věčném míru*, ve kterém autor píše o ideální verzi mezinárodního systému, kde válek není zapotřebí, a tudíž neexistují. Státy by spolu sebou měly navzájem spolupracovat na základě mezinárodního práva a institucí, jako je například Společnost národů (předchůdce Organizace spojených národů).

Kantova teorie spravedlivé války je založena na podobných principech jako u jeho předchůdců. Kant říká, že dodržování univerzálního práva, morálních principů a povinností je nezbytné pro udržení míru a válka sama o sobě je tedy porušením těchto práv a svobod. Respektování lidské důstojnosti a ochrana lidských práv je něco, k čemu by měly směřovat všechny národy. Kant také navrhoval kosmopolitní přístup, který říká, že všichni lidé jsou členy jedné světové společnosti. Tedy válka mezi národy znamená válku proti sobě, proto snaha dosáhnout míru a spolupráce má být válkám nadřazená.

2.5.1 Stát a jeho válečné právo

Pro vstup Evropy do novověku je charakteristickým rysem vznik suverénních teritoriálních států. Válka se stává privilegiem států samotných, ne „soukromníků“. Velký vliv měl technický pokrok ve formě účinnějších zbraní schopných masivní destrukce, jako například děla. Nové zbraně si však mnoho žoldnéřů nemohlo dovolit, a tak postupně mizí. Tak získává teritoriální stát monopol na vedení války a zajišťování míru. Tím byla posílena možnost regulace, ale zároveň to znamenalo zintenzivňování války, jak se hromadily zdroje a zdokonalovala vojenská technika.¹⁰

Tento proces trval bezmála 200 let a skončil až vestfálským mírem v roce 1648. V tento rok se zrodilo klasické evropské mezinárodní právo a novověké soustavy evropských států.¹¹ Vestfálský mír lze považovat za jednu z nejdůležitějších událostí v dějinách mezinárodního práva.

¹⁰ SUTOR, Bernard. *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru?: etapy a šance procesu dějinného poučení*. Filosofie a sociální vědy, sv. 49. Praha: Filosofia, 2014. s.52

¹¹ SUTOR, Bernard. *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru?: etapy a šance procesu dějinného poučení*. Filosofie a sociální vědy, sv. 49. Praha: Filosofia, 2014. s.52

Tři hlavní body vestfálského míru zahrnovaly:

- Zásady suverenity států – Uznání suverenity jednotlivých států a princip nedotknutelnosti jejich území. (státy se mohou svobodně rozhodovat o vnitřních záležitostech).
- Náboženská tolerance – Práva na svobodu vyznání. Jednotlivé státy mohou svobodně rozhodovat o náboženské politice a náboženské menšiny budou chráněny před perzekucí.
- Nový mezinárodní řád – Vznik základů moderního mezinárodního práva a systému.

Souhrnným názvem pro tuto svobodu, nezávislost a oprávněnost teritoriálního vládce se stal pojem suverenity, *suprema potestas*, nad níž není pozemského soudce. Teoreticky jej zpracovali Jean Bodin (1530*-1596) a Thomas Hobbes (1588-1679), podníceni k tomu konfesijními občanskými válkami ve Francii a Anglii.¹² K zajištění míru je podle nich potřeba jakési vyšší moci, kterou Bodin definuje takto: *maiestas est summa in cives ac subditos legibusque soluta potestas* – právo vládce (majestát) je nejvyšší moc nad občany a poddanými, nezávislá na zákonech.¹³ Stále však nad tímto druhem moci převládá majestát Boží se zákony, kterými jsou i nadále vázáni vládci. V praxi to tedy znamená, že představa státního zájmu se lišila podle toho, co bylo v zájmu knížete. Sám Vitoria uznal za možnou situaci, kde obě strany válečného konfliktu mohou z dobrých důvodů považovat válku za spravedlivou.

Španělský soudce *Balthasara de Ayala* (1548-1584) jde ještě dále a říká, že morální kategorie pro posuzování války jsou věci osobního svědomí. Pro její právní hodnocení považuje za směrodatné státoprávní a mezinárodněprávní postavení válčících stran, tj. suverenitu knížat. Nikdo nemůže posoudit, zda kníže vede válku za spravedlivou věc, a proto jeho rozhodnutí nepodléhá kontrole ze strany poddaných.¹⁴

Ital *Alberico Gentili* (1552-1608) Vitoriovu myšlenku dále rozvedl o možnost práva na obou stranách války – *bellum iustum ex untraque parte* (spravedlivá válka na obou stranách). Válka je podle něj spravedlivá tehdy, je-li formálně správně vyhlášena a vedena knížetem, který je k tomu oprávněn.¹⁵ Místo války spravedlivé nastupuje válka právně uspořádaná.

¹² SUTOR, Bernard. *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru?: etapy a šance procesu dějinného poučení*. Filosofie a sociální vědy, sv. 49. Praha: Filosofia, 2014. s.53

¹³ SUTOR, Bernard. *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru?: etapy a šance procesu dějinného poučení*. Filosofie a sociální vědy, sv. 49. Praha: Filosofia, 2014. s.53

¹⁴ SUTOR, Bernard. *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru?: etapy a šance procesu dějinného poučení*. Filosofie a sociální vědy, sv. 49. Praha: Filosofia, 2014. s.53

¹⁵ SUTOR, Bernard. *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru?: etapy a šance procesu dějinného poučení*. Filosofie a sociální vědy, sv. 49. Praha: Filosofia, 2014. s.54

3. Princip Ius ad bellum

Odlíšné teorie spravedlivé války docházejí k závěru, že za určitých okolností mohou existovat situace, za kterých může organizovaná společnost použít vojenskou sílu na svou sebeobranu. Navzdory tomu vychází ze všeobecné lidské zkušenosti, že při každém použití síly dochází ke ztrátám na životech a majetkové újmě. Z těchto důvodů by mělo být použití síly striktně vymezené. Souhrnně tyto důvody nazýváme „principy *ius ad bellum*“.

Ke spravedlivému použití síly dochází pouze v případě, že jsou naplněny všechny z těchto šesti bodů.

- **Spravedlivá příčina**

Když je k použití vojenské síly objektivní důvod, který lze ospravedlnit (jedná se o „oprávněný důvod“ či „spravedlivou kauzu“).

- **Legitimní autorita**

Když je vojenská síla používána na základě příkazu nějaké autority, která k tomu má oprávnění.

- **Správný záměr**

Když tato legitimní autorita vojenskou sílu používá výlučně v zájmu uskutečnění onoho oprávněného důvodu .

- **Poslední možnost**

Když je samo použití vojenské síly skutečně „poslední možností“.

- **Princip proporcionality**

Když je vojenská síla používána na základě „principu proporcionality“.

- **Naděje na úspěch**

Když má toto proporcionalní použití vojenské síly kvůli objektivně spravedlivé kauze vysoce „pravděpodobnou naději na úspěch“.¹⁶

Principy „*Ius ad bellum*“ jsou zaznamenány v mezinárodním právu (v Chartě OSN). Těmito zásadami jsou bez výjimky zavázány všechny členské státy a jejich porušení by vedlo k silným mezinárodním důsledkům, případně k nelegitimní vojenské intervenci.

¹⁶ VELEK, Josef. *Kapitoly z teorie spravedlivé války*. Filosofie a sociální vědy, sv. 51. Praha: Filosofia, 2014, s. 44-45

V teoriích spravedlivé války vycházíme z předpokladu, že použití jakékoliv vojenské síly lze ospravedlnit pouze za předpokladu splnění všech šesti zmíněných bodů, které jsou vzájemně propojeny a samy sobě rovny (mají stejnou váhu). Navzdory rovnosti mezi těmito principy se těchto šest bodů dělí do dvou kategorií. První tři principy mluví o možnostech ospravedlnění válečného konfliktu, zatímco druhé tři mluví o důsledcích použití vojenské síly a kalkulují možný dopad na kulturu, sociální život a majetkové ztráty.

Hlavním problémem kterékoliv teorie spravedlivé války je otázka, zda vůbec lze použití síly ospravedlnit, jelikož každá z teorií si zakládá na bránění míru a neválčení. Všechny spory by měly být vyřešitelné mírovým jednáním. Z tohoto důvodu jsou teorie spravedlivé války velmi rozporuplné.

„Morální teorie ‚spravedlivé války‘ je současně ‚doktrínou ‚omezené války‘.“¹⁷

Oprávněnost vzniku konfliktu dle principu *ius ad bellum* vymezuje jak způsoby uvažování o spravedlivém válčení, tak i způsoby ukončení války. V tomto myšlení ale dochází k faktu, že pokud budeme použití síly ospravedlňovat pouze na základě oprávněnosti, lze si představit, že obě strany válečného konfliktu mohou válku vést nespravedlivě. Na druhou stranu je jen těžko myslitelné, že by válka pro obě strany byla spravedlivá. Na základě této myšlenky musíme také zmínit způsob vedení a ukončení války. Jestli je válka jedné ze stran shledána objektivně nespravedlivou, pak způsob, kterým tato strana válku vede, může být spravedlivý pouze z hlediska vedení vojenských operací, nikoliv však ve způsobech cílů války. V podobném ohledu můžeme posuzovat i spravedlivost způsobů ukončení války. Pokud je válka od jejího vzniku objektivně posouzena jako nespravedlivá, lze jen těžko mluvit o spravedlivém způsobu ukončení, leda by byly okamžitě ukončeny všechny válečné operace.¹⁸

¹⁷ The Challenge of Peace: God's promise and Our Response. US Catholic Bishops' Pastoral Letter, c.d., s. 97.

¹⁸ VELEK, Josef. *Kapitoly z teorie spravedlivé války*. Filosofie a sociální vědy, sv. 51. Praha: Filosofia, 2014, s. 46-47

3.1 Válka preventivní x válka předjímající

Ospravedlnění práva na sebeobranu je úzce spjato s principy *ius ad bellum*, a to z normativního hlediska. Je tedy zapotřebí jednotlivé principy uplatnit na odlišné situace, ve kterých se rozhoduje, zdali se jedná o agresi, či sebeobranu.

Agrese je v teorii spravedlivé války a v mezinárodním právu chápána jako „porušení politické suverenity a územní celistvosti nějakého státu.“¹⁹ První a hlavní povinností státu je ochrana práv na suverenitu a územní celistvost před vnějším i vnitřním ohrožením. Dle Orenda můžeme sebeobranu proti agresi dělit na deskriptivní a normativní.²⁰

Deskriptivní pojetí nám říká, že musíme empiricky čekat, až nepřítel zaútočí. Normativní pojetí nám naopak říká, že za jistých situací můžeme použít sílu jako první. Navzdory tomu o takové válce můžeme mluvit jako o spravedlivé jen tehdy, když ji můžeme z normativního hlediska ospravedlnit jako válku defenzivní, ve které stát pouze brání své vlastní obyvatele vůči potenciální agresi. Oproti tomu z empirického hlediska může být ospravedlnitelná válka defenzivní i ofenzivní.

Rozlišení těchto dvou pojmů však vyvolává mnoho otázek a vybízí k problémům. Paradigma ospravedlněné sebeobranu se zakládá na předpokladu, že vojenský útok je sebeobranou pouze jako reakce na předchozí vojenský útok agresora.

Otázky vyvolané tímto tématem se po útoku 11. září 2001 staly předmětem sporů, které pokračovaly napadením Afghánistánu a vyvrcholily válkou s Irákem v roce 2003. Hlavním předmětem diskuzí byla tzv. „*Bushova doktrína*“, která byla různě vysvětlována a z různých úhlů pohledu ospravedlňována (například jako snaha o ochranu národní bezpečnosti a šíření demokracie), tak i kritizována (za způsoby uplatňování preventivní války a za důsledky, které měla v různých částech světa).

¹⁹ VELEK, Josef. *Kapitoly z teorie spravedlivé války*. Filosofie a sociální vědy, sv. 51. Praha: Filosofia, 2014, s. 90

²⁰ OREND, Brian. *The Morality of War*. Broadview Press, 2006. s. 76

Bushova doktrína je označení používané k popsání principů zahraniční politiky USA za vlády prezidenta George W. Bushe.

Doktrína zahrnuje několik klíčových prvků:

- Preventivní válka: Bushova doktrína prosazuje myšlenku preventivní války, která ospravedlňuje Spojené státy vojensky zasáhnout proti těm státům, které považuje za hrozbu pro národní bezpečnost, a to i za situace, kdy neexistují konkrétní důkazy o okamžitém útoku ze strany „agresora“. Koncept této myšlenky byl uplatňován hlavně ve snaze zničení režimu Saddáma Husajna v Iráku.
- Šíření demokracie: Bushova doktrína klade důraz na rozšiřování demokracie a lidských práv po světě. Demokracie má podle ní být prosazována ve státech, které jsou považovány za nedemokratické.
- Válka proti terorismu: Doktrína se silně soustředí na boj proti mezinárodnímu terorismu. Na jejím podkladu začala válka proti Tálibánu v Afghánistánu a následně i invaze do Iráku pod záminkou boje proti terorismu.

Klíčové motivy doktríny jsou formulovány v Národní bezpečnostní strategii USA, která byla publikována v září 2002.²¹ Tento dokument byl hluboce zkoumán hlavně v rámci teorií mezinárodních vztahů pro jeho možný vliv na fungování nového světového řádu na počátku 21. století.

Pro pojem ospravedlnitelné sebeobrany však není tato doktrína ničím novým. Útok na světové obchodní centrum v roce 2001 dal pouze nové měřítko již existujícím principům preventivní a předjímací války. Proto lze tvrdit, že tato „revoluční“ doktrína ve skutečnosti nepřináší nic nového.

²¹ *The National Security Strategy of the United States of America*, Washington. White House, September 2002, s 1-31.

3.1.1 Myšlenka preventivní války

Myšlenka preventivní války je velmi starý koncept. Její zkoumání teoretiky datujeme již od období vestfálského světa. Od počátku 17. století až do současnosti byly mezi evropskými mocnostmi vedeny preventivní války a z toho vycházely i otázky o jejich oprávněnosti. „*Můžeme vyjít z prostého předpokladu, že elementárním jádrem ideje preventivního použití síly je představa, že existuje mocenská politika založená na rovnováze moci a na modu vivendi mezi evropskými mocnostmi*“.²² Na tomto základě tedy můžeme říct, že válka je preventivní v tu chvíli, kdy jejím cílem je zastavení procesu, který by mohl vést k nerovnoměrné distribuci moci a obecně udržení rovnováhy mezi mocnostmi.

„*V případě preventivní války je tak nebezpečí posuzováno z hlediska neurčitého a hypotetického ohrožení politické suverenity a územní celistvosti, tedy hrozeb, jež by někdy v budoucnosti mohly nastat v důsledku nárůstu moci sousedního státu nebo nějaké cizí mocnosti*“.²³

Význam preventivní války je také posuzován z pohledu utilitaristického měřítka. Suverén válčení vyvolá preventivně, čímž výrazně sníží náklady na možnou budoucí sebeobranu, dojde-li k vychýlení mocenské rovnováhy. Pokud by tak neučinil, riskuje tím, že možná budoucí válka bude probíhat za pro něho horších podmínek a ve větším měřítku. Po takovém oprávnění použití války jako preventivní se dostáváme k nekonečnému koloběhu válek a mírů po celé Evropě. „V pozadí se skrývala představa, že existuje anarchistický přirozený vztah mezi suverénními státy a mír je vlastně jen přechodným stavem klidu zbraní.“²⁴

²² REGAN, Richard J. *Just War: Principles and Cases*. Second edition. The Catholic University of America Press, 2013. s. 51-52

²³ VELEK, Josef. *Kapitoly z teorie spravedlivé války*. Filosofie a sociální vědy, sv. 51. Praha: Filosofia, 2014, s. 102

²⁴ Lee, S. P., *Ethics and War*. Cambridge, Cambridge University Press 2012. s. 78-82.

Po období vestfálského světa se legitimita preventivní války stává morálně neospravedlnitelnou agresí. V globálním měřítku je běžné, že mezi státy vznikají mocenské rozdíly. Pouhou představu či hypotézu možné budoucí agrese jednoho státu vůči druhému nelze považovat za hrozbu a opodstatnění použití vojenské síly, jelikož standartně uznávaná teorie spravedlivé války po nás vyžaduje, aby válka byla prakticky nevyhnutelná pro použití zmiňovaných principů. „*Pokud spojíme již zmiňovaný čl. 2 s čl. 51 Charty OSN, pak je jakákoliv preventivní sebeobrana nelegální*“.²⁵

3.1.2 Myšlenka předjímací intervence

Myšlenka předjímací intervence je na rozdíl od preventivní války relativně mladý koncept, který se navíc od preventivní války zásadně liší. K teorii spravedlivé války se tato idea svým způsobem váže od tzv. „incident Carolie“ z roku 1837, konfliktu, který proběhl mezi USA a Britskou monarchií. Skupina kanadských povstalců při této události obsadila ostrov ležící na řece Niagara ve státě New York, který v tomto období spadal pod nadvládu britské koruny. Ostrov sloužil jako základna pro kanadské a americké rebely, na kterou se dovážely zbraně, munice a další potřebný materiál za pomoci americké lodi Caroline. 29. prosince se rebelie rozšířila na kanadské území, načež byla britskou vládou loď Caroline napadena, obsazena, zapálena a konečně svržena z niagarských vodopádů. Po reakci americké vlády se britská vláda obhajovala tím, že jejich cílem nebylo rozpoutat válku, nýbrž pouze zastavit dodávky zbraní a zároveň zbavit rebely jejich útočiště. Britská armáda situaci ospravedlnila na základě tradiční doktríny sebeobrany.

Tento spor se zapsal do historie legitimní předjímací intervence teorie spravedlivé války i do mezinárodního práva. O tři roky později byl však spor znovu otevřen po obvinění britského občana Alexandra McLeoda z vraždy, která se stala při dobývání lodi Caroline. Po jeho uvěznění se velvyslanec britského impéria Henry Fox ostře ohradil proti americké vládě a žádal jeho okamžité propuštění. Hlavním pilířem jeho obhajoby bylo tvrzení, že McLeod nejednal jakožto jedinec, nýbrž na rozkaz britské vlády. Po mnoha diplomatických jednáních byl McLeod propuštěn z vazby. V roce 1841 americký ministr zahraničí Daniel Webster Fox napsal dopis adresovaný americké vládě, ve kterém se snažil opodstatnit hlavní body konfliktu z roku 1837, načež se britská vláda omluvila a konflikt byl uzavřen.

²⁵ Lackey, D.P., *The Ethics of War and Peace*, New Jersey, Prentice Hall, Englewood Cliffs 1989. s. 34

Pro odůvodnění práva na předjímací intervenci v mezinárodním právu mají Websterovy argumenty důležitý význam. Dle Webstera byla tato intervence „aktem veřejného použití síly“²⁶, která však není ospravedlnitelná. Britské označení lodi *Caroline* za loď pirátskou odmítá. Říká, že členové posádky nebyli piráti, ale bojovníci občanské války. Britská vláda konflikt ospravedlňuje na základě nařknutí americké vlády ze selhání výkonu jurisdikce na svém vlastním území, což Webster odmítá jako dostačující důvod. Tvrdí, že zákony zakazující aktivity pro podporu povstání byly a jsou aktivně prosazovány. Jako poslední Webster zpochybňuje britské tvrzení, že útok na loď *Caroline* je nutno chápat jako akt legitimní sebeobrany, která je v souladu s mezinárodním právem.²⁷

Uvedené argumenty jsou důležité k pochopení a vymezení pojmu předjímací válka. Webster tvrdí, že právo na sebeobranu se týká jak jednotlivců, tak i celých národů. Nicméně rozšíření práva na sebeobranu na národní měřítko je velmi problematický úkon, který se dle Webstera musí posuzovat na základě konkrétních okolností a každý zvlášť. Opodstatnění takového jednání se musí zakládat na použití síly v sebeobraně jako na „poslední možnosti a nutnosti“. Vláda, která použije principy předjímací sebeobrany, musí být schopna prokázat absolutní nutnost použití prostředků síly. „Jakýkoliv akt, jenž by byl touto nutností ospravedlněn, jí současně musí být limitován, musí se odehrávat v rámci určitých limitů.“²⁸ Webster tímto striktním vymezením dokazuje, že útok na loď *Caroline* nemůže být za žádných okolností ospravedlněn jakožto akt předjímací sebeobrany.

„Incident *Caroline*“ se stal příkladem, díky kterému v teorii spravedlivé války a v mezinárodním právu můžeme vymezit rozdíl mezi legitimní předjímací sebeobranou a nelegitimní preventivní válkou.

²⁶ VELEK, Josef. *Kapitoly z teorie spravedlivé války*. Filosofie a sociální vědy, sv. 51. Praha: Filosofia, 2014, s. 105

²⁷ VELEK, Josef. *Kapitoly z teorie spravedlivé války*. Filosofie a sociální vědy, sv. 51. Praha: Filosofia, 2014, s. 106

²⁸ VELEK, Josef. *Kapitoly z teorie spravedlivé války*. Filosofie a sociální vědy, sv. 51. Praha: Filosofia, 2014, s. 106

3.1.3 Národní osvobození

V průběhu lidských dějin byla válka za národní osvobození jedním z nejzásadnějších a nejproblematičtějších témat, která formovala světové události, politiku a společenský vývoj. Zahrnuje boje a úsilí jednotlivců, skupin a celých národů, které usilují o získání své svrchovanosti, nezávislosti a osvobození od cizí nadvlády. Tato témata jsou nejen z historického hlediska zajímavá, ale mají i trvalý dopad na současný svět a mezinárodní vztahy.

Válka za národní osvobození má bohatou historii, která se vztahuje k různým epochám a regionům. Tento druh konfliktu byl významný zejména během 19. a 20. století, kdy se mnoho národů snažilo zbavit koloniální nadvlády a získat nezávislost. Například v tomto období probíhaly boje za nezávislost v Indii, Africe, Latinské Americe a na mnoha dalších místech. Tyto konflikty často nesly rysy hrdinského boje za spravedlnost a lidé bojující za svobodu se stávali symboly odporu.

Existuje mnoho důvodů, proč národy volí cestu ozbrojeného boje při snaze o národní osvobození. Některé z těchto důvodů zahrnují dlouhodobou nespravedlnost, okupaci, koloniální nadvládu, zneužívání lidských práv a potlačování kulturní identity. Často se národní hrdost a touha po sebeurčení stávají hnacími silami, které vedou k odporu vůči cizí nadvládě. Tyto konflikty jsou často posledním prostředkem pro národy, které cítí, že nemají jinou možnost, jak dosáhnout svých cílů.

Válka za národní osvobození přináší složité etické a morální otázky. Na jedné straně mohou být bojovníci za národní osvobození považováni za hrdiny, kteří brání svou kulturu a nezávislost. Na druhé straně mohou být obviňováni z násilí a terorismu. Rozhodování o spravedlnosti a morální justici takových konfliktů je často obtížné a závisí na perspektivě a kontextu.

V mezinárodním kontextu jsou války za národní osvobození složitým tématem. Mezinárodní právo se snaží regulovat konflikty a upravit podmínky pro osvobození. Diplomatické snahy často směřují k nalezení mírových řešení, která by umožnila národům získat svou nezávislost bez nutnosti konfliktu.

V otázce války za národní osvobození je důležité objasnit a rozlišit dva druhy komplexních problémů. Prvním z nich plyne z otázky, zda je vůbec možné ospravedlnit právo národa na oddělení od již existujícího státu. Druhým problémem je otázka, zdali je použití násilí ospravedlnitelné jako možný nástroj ve snaze boje za národní osvobození.

3.1.4 Právo na národní osvobození

U tématu národního osvobození si musíme nejdříve položit a pokusit se zodpovědět otázku, zdali vůbec existuje právo na oddělení od již existujícího státu, popřípadě jak lze toto právo jde zdůvodnit. Tématika národního osvobození není novým konceptem, avšak k jejímu podrobnějšímu zkoumání dochází až v druhé polovině devadesátých let minulého století, kdy byla publikována průkopnická studie Allena Buchanana. Buchanan říká, že až do nedávné doby byla otázka legitimního utváření a změn hranice opomíjena, jelikož vycházela ze dvou jednoduchých předpokladů. „První předpoklad, „předpoklad kongruence“: geografické hranice primárních politických jednotek (států) jsou totožné s hranicemi členství v primárních politických společnostech. Druhý předpoklad označuje jako „předpoklad trvalosti“: ony primární politické jednotky zůstávají v průběhu dějin nedotčeny, takže jedinou možnou formou vystoupení z nějakého již existujícího státu je emigrace, nikoli však jeho fragmentace“.²⁹

V reakci na Buchananův výklad se postupně v politické filosofii utváří tři základní teorie, a to „teorie volby“, „teorie spravedlivého důvodu“ a „teorie národního sebeurčení“.

- Teorie volby nám říká, že pokud určitá část obyvatelstva vyjádří touhu oddělit se od zbytku státu/území, pak je odtržení legitimní za předpokladu získání většiny v referendu. Právoplatnost uplatnění práva na odtržení po skupině nepožaduje prokázání utlačování či nespravedlnosti ze strany většiny ani žádné prokázání nároku na území, které jim, pokud se oddělí, připadne. Zde ovšem nastávají komplikace už v samé podstatě zdůvodnění práva na sebeurčení. „Zdůvodnění jak práva na sebeurčení, tak i práva na oddělení je v tomto případě založeno na prosté představě, že sebeurčení i oddělení je potřeba chápat jako rozšířenou formu práva na individuální svobodu, z něhož právo na politické sebeurčení vyplývá“.³⁰ Dle teorie volby existuje mezi právem na oddělení a demokracií úzký vztah, jelikož obojí je právoplatnou hodnotou autonomie. Jak v právu na oddělení, tak v demokracii samotné platí, že lidé mohou sami rozhodovat o struktuře své společnosti.

²⁹ Buchanan, A. *The Making and Unmaking of Boundaries: What Liberalism Has to say*. Cambridge University Press 2003. s. 231

³⁰ VELEK, Josef. *Kapitoly z teorie spravedlivé války*. Filosofie a sociální vědy, sv. 51. Praha: Filosofia, 2014, s. 117

- Teorii spravedlivého důvodu, jak je uvedeno výše, rozpracoval Buchanan, který mimo jiné zmiňoval i neblahé důsledky této teorie pro stabilitu existujících států. Buchanan říká, že pokud se skupina chce legitimně odtrhnout, měla by předtím splnit řadu náročných podmínek, na základě kterých by poté mohla své odtržení ospravedlnit. U teorie spravedlivého důvodu vycházíme z předpokladu, že ospravedlnitelné může být oddělení pouze v případě, kdy skupina prokáže nezbytnost odtržení ve snaze nápravy vážných nespravedlností, a to nehledě na jejich motiv (okupace, odtržení území, porušování lidských práv, útlak, aj.)
- Přes zdánlivou přednost, kterou se tato teorie na povrchu prezentuje, tj. spojení mezi právem na sebeurčení a zdůvodněným právem na odpor, si však při hlubším zkoumání všímáme problémů spojených s nároky na nápravu. Ty jsou často předmětem mnoha odlišných, více či méně oprávněných sporů. Z tohoto důvodu Buchanan vymezuje strukturu konkrétního posuzování jednotlivých případů, pomocí které můžeme objektivně posoudit, zdali nárok skupin na oddělení je spravedlivý nebo nespravedlivý. Navzdory snaze o dodržení konkrétních postupů se po praktické stránce pouze volba skupiny uznává, nebo popírá.
- Teorie národního sebeurčení formuluje zásadu, že národy a etnické skupiny mají právo rozhodovat o svém vlastním politickém osudu, nezávislosti a formě vlády. Jedná se o princip, který posiluje suverenitu národů a dává jim právo na samostatné rozhodování o svých politických a státních záležitostech.

Tato teorie má bohatou historii a byla vyvinuta jako reakce na koloniální expanzi evropských mocností během 19. století. V té době byly mnohé národy a etnické skupiny podrobeny cizí nadvládě, často s následkem kulturního útlaku a nespravedlnosti. Teorie národního sebeurčení se stala hnací silou pro mnohá hnutí za nezávislost a osvobození, která se snažila získat svobodu od koloniálního panství.

Mezinárodní právo formálně zakotvilo princip národního sebeurčení v Chartě Spojených národů a v dalších mezinárodních dohodách. Tímto způsobem se stalo základním prvkem mezinárodního práva a zahrnuje právo národů rozhodovat o svém politickém a právním statusu. Důležité je rozlišení tohoto práva. Právo na národní sebeurčení neznamená pouze možnost vytvořit nový stát. Může také zahrnovat rozhodování o formě vlády, autonomii nebo jiných politických uspořádáních. To znamená, že národy mají možnost rozhodnout, zda chtějí být nezávislými státy, autonomními regiony nebo jinými subjekty.

Mezinárodní uznání hraje klíčovou roli v procesu osamostatnění, neboť legitimizuje nově vzniklé státy a umožňuje jim vstup do mezinárodního společenství. Je třeba však brát v úvahu i omezení tohoto práva. Některá omezení jsou stanovena z důvodu zachování míru a lidských práv. Konkrétně, uplatnění práva na národní sebeurčení by nemělo způsobit vážné porušení lidských práv nebo vyvolat násilné konflikty. Toto omezení může vést k diskuzím o tom, kdy je osamostatnění legitimní a kdy může být bráno jako nebezpečné.

Avšak tento koncept čelí řadě komplexních problémů a kontroverzí. Jedním z hlavních problémů je konflikt mezi právem národů na národní sebeurčení a závazkem mezinárodního společenství k zachování územní integrity států. Právo národů na sebeurčení může často stát v rozporu s územní integritou státních celků, což vede k otázce, jak tuto rovnováhu udržet. Tento konflikt byl viditelný v mnoha situacích, například v případě snahy o nezávislost Kosova, která byla v rozporu s územní integritou Srbska.

Dalším problémem je otázka definice národa. Koncept národního sebeurčení předpokládá, že existuje jasná a jednoznačná definice národa, ale ve skutečnosti je to často komplikované. Národy mohou být definovány etnickými, kulturními nebo jinými kritérii, a to může vést k různým interpretacím a sporům.

Mocenské zájmy velmocí jsou dalším problematickým aspektem. Velmoci často prosazují své geopolitické zájmy na úkor práva národů na sebeurčení. To může zahrnovat politický tlak na potlačení separatistických hnutí nebo naopak podporu hnutí, která jsou v souladu s jejich zájmy. Samotný proces národního sebeurčení může být provázen násilím a konflikty. Když jedna skupina národa usiluje o osamostatnění, může to vyvolat odpor u jiných skupin nebo států, což může vést k násilným střetům.

Ochrana práv menšin je také významným problémem. V procesech národního sebeurčení se často stává, že práva menšin jsou ohrožena. To vytváří etické a právní dilema týkající se rovnoprávnosti a ochrany menšin.

Získání mezinárodního uznání pro nový stát, který vznikl na základě práva na národní sebeurčení, může být komplikované. Mezinárodní uznání hraje klíčovou roli v procesu nezávislosti, ale je ovlivněno politickými zájmy a geopolitickými faktory.

Celkově lze říct, že teorie národního sebeurčení přináší mnoho významných otázek a problémů, které se týkají suverenity, geopolitických zájmů, lidských práv a stability. Její aplikace a uplatňování vyžadují pečlivé zvážení a respektování práv všech zúčastněných stran.

3.1.5 Boj za národní osvobození

Boj za národní osvobození je úzce spojen s teoriemi týkajícími se národního sebeurčení a právem národů na svobodu a nezávislost. Toto téma je důležité, neboť se vztahuje k úsilí národů a etnických skupin o dosažení nezávislosti, autonomie a svobody od cizí nadvlády. V kontextu předchozích textů, které se týkaly teorie národního sebeurčení, lze národní osvobození chápat jako praktickou aplikaci tohoto konceptu.

Teorie národního sebeurčení formulovala právo národů na rozhodování o svém vlastním politickém osudu a formě vlády. Jedním z důsledků této teorie je to, že národy mají právo bojovat za svou nezávislost a osvobození, pokud jsou pod cizí nadvládou, kterou považují za nespravedlivou. To může zahrnovat ozbrojené konflikty a revoluce.

Například v 19. a 20. století se mnoho koloniálních národů a etnických skupin rozhodlo bojovat za svou nezávislost na koloniálních mocnostech. Toto úsilí bylo motivováno právě teorií národního sebeurčení a přesvědčením, že mají morální a právní právo na vlastní stát. To vedlo k dekolonizaci a vzniku mnoha nových států.

Boj za národní osvobození může být složitý a konfliktní proces, který může zahrnovat jak politické diplomatické úsilí, tak i ozbrojený boj. Mezinárodní právo také hraje významnou roli v posuzování spravedlnosti těchto konfliktů. Jedním z hlavních problémů je rozlišení mezi oprávněným bojem za národní osvobození a terorismem. V tomto kontextu může být národní osvobození někdy kontroverzní, protože může zahrnovat násilné metody.

Nacionalistické konflikty jsou častým problémem v kontextu boje za národní osvobození. Tyto konflikty vznikají, když se národní hnutí nebo skupiny usilující o osvobození svého národa od cizí nadvlády obrátí k nacionalistickým ideologiím a zároveň začnou hájit svou etnickou nebo národní identitu. Tyto konflikty mohou mít několik důsledků a problémů.

Prvním důsledkem je rozkol a násilí mezi etnickými nebo národnostními skupinami. Nacionalistické konflikty často vyvolávají nepokoje a násilí mezi různými etnickými nebo národnostními skupinami, což může zahrnovat etnickou čistku, genocidu nebo teroristické útoky. Tyto násilné akce jsou často motivovány snahou jedné skupiny o vytvoření čistě etnického státu, což může vést k tragickým následkům.

Druhým problémem je národnostní a etnické napětí, které může vzniknout v důsledku nacionalistických konfliktů. Toto napětí může přetrvávat i po ukončení ozbrojeného konfliktu a mít dlouhodobý dopad na region. Může ohrozit mírový proces a stabilitu v daném území.

Třetím důsledkem je obtížné získání mezinárodního uznání pro nacionalistická hnutí bojující za národní osvobození. Nové státy vyhlášené těmito hnutími mohou čelit problémům s mezinárodním uznáním, zejména pokud existují obavy ohledně jejich nacionalistických tendencí a etnických konfliktů.

Čtvrtým problémem spojeným s nacionalistickými konflikty je rozklad státní integrity. Tyto konflikty mohou ohrozit územní integritu států a vést k rozpadu na menší etnické nebo národnostní entity. To může způsobit nestabilitu a další konflikty.

Pátým aspektem jsou náboženské prvky, které se někdy objevují v nacionalistických konfliktech. Náboženská identita může být propojena s národní identitou a zvýšit komplexitu konfliktu. Konflikty se mohou stát náboženskými konflikty, což má dalekosáhlé důsledky na regionální a mezinárodní úrovni.

Je tedy zřejmé, že nacionalistické konflikty jsou náročným problémem a vyžadují komplexní přístup k řešení etnických a národnostních otázek, a to s důrazem na mírová a diplomatická řešení, která mohou předejít násilí a konfliktům spojeným s nacionalistickými hnutími.

Celkově lze říct, že boj za národní osvobození je aplikací teorie národního sebeurčení a často vyvstává jako reakce na nespravedlivou nadvládu a útlak. Tato problematika zahrnuje mnoho etických, právních a politických otázek a často se stává klíčovým tématem mezinárodního práva a politiky.

4. Příklady historických konfliktů v otázce spravedlivé války

Základem spravedlivé války je myšlenka, zdali může být válka morálně oprávněná, splňují-li dané podmínky a principy. V lidské historii existuje mnoho příkladů historických konfliktů, které vyvolávají diskusi o tom, zda jedna z válčících stran bojovala morálně spravedlivě. V této kapitole je nutné zhodnotit příčiny konfliktu, použitých taktik, cílů a následků války.

Zde se zaměříme na několik příkladů, u kterých je možné diskutovat o etické stránce konkrétních válečných konfliktů. Je důležité si uvědomit, že hodnocení morality a etičnosti válečných konfliktů je velmi komplexní a závisí na mnoha faktorech.

4.1 Americká revoluce

Jedním z příkladů, který vzbuzuje etickou debatu je americká revoluce (1775-1783). Vzhledem k tématu spravedlivé války se nabízí otázka, zda byla americká revoluce morálně oprávněným konfliktem a zda splňovala kritéria spravedlivé války, jak byla formulována v teologických a filozofických tradicích.

Americká revoluce byla motivována hlavně snahami o osvobození od britského koloniálního útlaku a právy a svobodami, které kolonisté považovali za samozřejmé a spravedlivé. Z tohoto pohledu byla motivace revoluce spojena s obranou vlastního práva na národní sebeurčení a osvobození od nespravedlivé vlády.

Tato otázka však vyvolává diskusi o tom, zda byla revoluce skutečně posledním prostředkem, který mohly kolonie použít, a zda byly splněny podmínky spravedlivé války, jako je nevyhnutelnost, proporcionalnost a absence alternativního mírového řešení.

Americká revoluce je tak významnou historickou událostí, která umožňuje provádět hlubší analýzu a diskusi o etických, politických a morálních aspektech války v rámci konkrétního historického kontextu a v souvislosti s teoriemi spravedlivé války. Tato revoluce nám poskytuje cenný příklad, jak lze v kontextu historického boje za osvobození a nezávislost zkoumat otázky ohledně spravedlivé války a morálního jednání v konfliktní situaci.

4.1.1 Etické ospravedlnění války ze strany kolonistů

Z hlediska etického posouzení konfliktu se nám nabízí hned několik klíčových faktorů jak pro ospravedlnění, tak i pro námitky vůči ospravedlnění.

Ospravedlňující faktory:

- Kolonisté se odvolávali na principy spravedlivé války, které odkazují na právo na sebeobranu a boj proti nespravedlivému útoku. Jejich argumentem bylo porušování lidských práv a svobod ze strany britské nadvlády.
- Kolonie vnímaly nadvládu Británie jako formu utlačování a omezování svých politických a občanských práv. Právo na sebeurčení a demokratické zastoupení, které jim bylo upíráno britskými vládci, bylo jedním z hlavních pilířů etického ospravedlnění války.
- Dalším argumentem pro ospravedlnění války byla pro kolonisty odpovědnost vůči budoucím generacím. Boj za nezávislost brali jako vidinu dlouhodobého prospěchu a svobody budoucím generacím.

Argumenty pro ospravedlnění války kolonistů zahrnovaly obranu práva na národní sebeurčení, nespravedlivá zdanění, zastavení britského zastupitelského systému, absenci mírového řešení a podporu některých filosofů, jako byl například John Locke. Tyto faktory měly značný vliv na to, proč kolonisté považovali válku za morálně oprávněnou.

Na druhé straně argumenty proti ospravedlnění války kolonistů upozorňovali na věrnost králi a zradu vůči britské koruně, násilí jako poslední prostředek, náboženský morální argument a obavu z konfliktu a násilí. Tyto argumenty lze klást na váhu a hodnotit, zda byli kolonisté povinni hledat mírová řešení a zda se měli vyhnout násilnému povstání proti autoritě.

Tato historická událost poskytuje cenný příklad pro diskusi o etických aspektech války a povstání ve jméno národní nezávislosti. Z pohledu konceptu spravedlivé války byla americká revoluce v mnoha ohledech komplexní a významná a stále slouží jako studijní materiál pro zkoumání morálních otázek spojených s ozbrojeným konfliktem a bojem za práva a svobody.

4.2 Válka v perském zálivu

4.2.1 Příčiny napadení Kuvajtu

Situace Iráku na konci 80. let byla velmi problematická. Po skončení irácko-iránské války v roce 1988 byla ekonomika Iráku finančně zcela vyčerpaná a Irák dlužil miliardy dolarů Kuvajtu, Saudské Arábii a dalším věřitelům. Jedinou možností pro Irák bylo získat peníze z produkce a prodeje ropy. Její cena byla ale tehdy relativně nízká a jednou ze zemí, která toho byla příčinou, byl Kuvajt. Ten překročil schválené limity produkce OPEC přibližně o 20 %. Díky nadprodukcí došlo k poklesu ceny ropy na světovém trhu. Irák postupně vyvíjel nátlak na Kuvajt a začal ho obviňovat z nelegální těžby ropy na hranicích mezi Kuvajtem a Irákem. Navíc irácký vládce Saddám Husajn tvrdil, že Kuvajt, i po jeho oddělení v roce 1928, tvoří 19. provincii Iráku.

4.2.2 Operce Pouštní bouře

V důsledku toho byla 2. srpna 1990 nařízena iráckým ozbrojeným silám invaze do Kuvajtu. Irák se spoléhal na relativně dobré vztahy s USA a nečekal jejich angažování v tomto problému, navíc to bylo v době rozpadu komunistického bloku, takže předpokládal, že USA mají jiné starosti. Irácká vojska obsadila Kuvajt během 12 hodin. Na tuto situaci reagovala OSN výzvou k Iráku, aby stáhl svá vojska z okupovaného státu. Rozběhly se snahy o diplomatické řešení problému, ty však byly neúspěšné. Rada bezpečnosti OSN schválila ekonomické sankce proti Iráku, následně americký prezident George H. W. Bush vyslal americká vojska k obraně Saúdské Arábie před možným útokem Iráku. Začala operace Pouštní štít, jejím cílem bylo zabránit Saddámovi v další expanzi. Rada bezpečnosti OSN schválila celkem 12 rezolucí, které odsuzovaly agresi Iráku proti Kuvajtu. Většinu z nich odhlasovalo všech pět stálých členů. Později na zasedání Rady bezpečnosti OSN došlo ke schválení použití vojenské síly proti Iráku, který porušil zásady mezinárodního práva. Postupně byla vytvořena koalice vojenských sil (celkem 28 států) v čele s Američany, Saúdskými Araby, Brity, Egyptany a Francouzi. Koaliční vojska čítala okolo 300 tisíc vojáků. Polovinu finančních nákladů operace hradila Saúdská Arábie. Skutečným ultimátem pro Saddáma Husajna byla rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 678.

Koaliční vojska s mandátem OSN zahájila operaci Pouštní bouře 17. ledna 1991 leteckým a námořním bombardováním, 24. února následoval pozemní útok. Celá operace trvala 43 dní a jejím cílem bylo vytlačit irácké jednotky z Kuvajtu. Saddám Husajn zvolil kromě obrany útoky raketami Scud proti koaličním vojenským cílům v Saúdské Arábii a takticky zaútočil těmito raketami proti neutrálnímu Izraeli se záměrem vyprovokovat ho k zapojení do války. Jeho cílem bylo rozbití koalice, protože předpokládal, že Arabové a Židé nebudou ve společném seskupení. Tento plán však ztroskotal, protože Izrael si zachoval neutralitu a na Irák nezaútočil. Nebylo však jednoduché k tomuto rozhodnutí Izrael dotlačit, stalo se tak až po intenzivních jednáních s Američany, když jim USA pomohly zajistit obranu před iráckými raketami bateriemi obranných protiraketových střel Patriot. Letecké a pozemní operace byly omezeny na území Iráku, Kuvajtu a oblasti na hranici Saúdské Arábie. Koaliční síly postupně osvobodily Kuvajt a pokračovaly na irácké území. Úspěšné nebyly ani obranné linie irácké armády, která byla v ploché poušti zničena hlavně leteckými údery poté, když spojenecká vojska zničila irácké letecké síly. Saddám Husajn následně nechal zapálit ropné vrty v Kuvajtu a vypustil ropu z tankerů do moře, čímž způsobil velké ekologické škody. Koalice svůj postup zastavila a vyhlásila příměří 100 hodin od zahájení pozemní operace.

4.2.3 Argumenty pro ospravedlnění války

V průběhu této analýzy jsme detailně zkoumali události související se konfliktem mezi Irákem a Kuvajtem, s důrazem na otázky spravedlivé a nespravedlivé války. Porušení mezinárodního práva se stalo klíčovým prvkem, kdy došlo k útoku na suverénní stát za účelem získání peněz, území a nerostného bohatství.

Nebylo vyloučené, že se agrese nerozšíří do další země – ohrožená se cítila být Saudská Arábie, u jejíž hranic se také soustředila irácká vojska a nedaleko se nacházelo významné saudskoarabské ropné pole. Navíc při velikosti území Saudské Arábie bylo jasné, že nebude schopna rychle a adekvátně na případnou agresi reagovat.

Navzdory diplomatickým snahám, protestům světové veřejnosti a ekonomickým sankcím nedošlo k žádnému zásadnímu ústupu ze strany Iráku. Situace byla předložena Radě bezpečnosti OSN, kde nakonec fungoval systém kolektivní bezpečnosti, a bylo jednomyslně rozhodnuto o použití koaliční vojenské síly proti agresorovi.

Postupně byly vyčerpány všechny nástroje kooperativní politiky, které měly přivést agresora ke změně postoje – nepomohla diplomatická jednání, protesty světové veřejnosti ani ekonomické sankce. Irák nezareagoval ani ultimátum ze strany Rady bezpečnosti OSN.

Problematická situace se projednávala na Radě bezpečnosti OSN, kde zafungoval systém kolektivní bezpečnosti, kdy napadenému státu mohou přijít na pomoc ostatní země. Rada Bezpečnosti nakonec jednomyslně rozhodla o použití koaliční vojenské síly proti agresorovi.

Mandát koaličních sil byl udělený na vytlačení agresora z okupovaných území a ochromení jeho vojenské infrastruktury, což bylo dodrženo – irácká vojska byla koaličními vojsky částečně zničena a částečně zatlačena do hloubi vlastního území a následně se vojska OSN stáhla na území Saudské Arábie a Kuvajtu.

Vojenské operace koaličních sil byly převážně vedené proti vojenské infrastruktuře Iráku – údery mířily na seskupení vojsk, vojenské základny, radarová a telekomunikační centra, velení irácké armády. K tomu bylo využito leteckých sil a raket s plochou dráhou letu s přesným naváděním. Díky tomu byly ztráty na civilním obyvatelstvu minimální.

Ve válce nebyly použity zakázané chemické ani bakteriologické zbraně. Po skončení války byly v Iráku zavedeny mezinárodní koalici bezletové zóny, které zajišťovalo letectvo USA k zajištění bezpečnosti kurdského a šíitského obyvatelstva.

Agresor musel po válce zaplatit Kuvajtu válečné reparace v celkové částce 41,2 miliardy dolarů. Ty se vyplácely více než dvě desetiletí.

Pro ochranu Saudské Arábie a Kuvajtu byly v těchto zemích po dohodě s tamními vládami zřízené vojenské základny americké armády.

Ustupující irácká vojska se chovala zákeřně, vojáci zapálili v Kuvajtu 732 ropných vrtů, vypustili přes 11 milionů barelů ropy do moře (ropná skvrna pokryla plochu přibližně 600 kilometrů čtverečních. V důsledku toho došlo k zamoření zhruba čtvrtiny kuvajtské pouště. To vše mělo za následek ekologickou katastrofu. Je pravdou, že i koaliční síly občas použily zákeřnou taktiku, například během nařízené letecké operace zasáhly osm iráckých přehrad a zničily většinu městských vodojemů, vybombardovaly čtyři irácké ropné rafinerie, řadu elektráren a rozvodných sítí. Tím ale ochromily kritickou infrastrukturu Iráku a zásobování vodou a elektrickou energií bylo v Iráku kritické.

4.3 Druhá válka v perském zálivu

4.3.1 Příčiny invaze do Iráku

Bezpečnostní situace ve světě se změnila po teroristických útocích z 11. září 2001 na USA. Spojené státy pod vedením prezidenta George Bushe mladšího vyhlásily válku proti terorismu a zaútočily na Afghánistán a více pozornosti zaměřily i na Irák, který podezřívaly z podpory teroristických organizací, zejména Al-Káidy, snah o získávání uranu z Nigérie, z existence pojízdných laboratoří na výrobu zbraní hromadného ničení. USA požadovaly, aby Irák splnil rezoluce Rady bezpečnosti OSN, které by zbrojním inspektorům garantovaly neomezený přístup do zařízení, kde by Irák mohl pracovat na vývoji zbraní hromadného ničení. Inspektoři však žádné zakázané zbrojní programy neodhalili. Britské a americké tajné služby však tvrdily, že Irák má chemické a biologické zbraně a je schopen je použít. Ve svých tvrzeních měly i podporu Španělska. Po Iráku chtěly USA vydat seznamy zbraní hromadného ničení. To Irák odmítl a spolupráci s inspektory OSN 31. října 2002 ukončil. V únoru 2003 na půdě OSN vystoupil za USA Colin Powell, který na základě satelitních fotografií informoval o vývoji zbraní hromadného ničení, o nebezpečí setrvání Saddáma Husajna u moci, o jeho spojení s Al-Káidou a o financování teroristických skupin po demokratickém světě. V březnu 2003 USA oznámily, že veškerá diplomatická jednání selhala. Iráku bylo dáno ultimátum na odzbrojení. S tím nesouhlasilo Německo ani Francie a Rusko v Radě bezpečnosti. Po jeho skončení zahájily USA se spojenci 20. března 2003 první vojenské údery na Bagdád.

4.3.2 Operace Irácká svoboda

Vojenské invaze pod názvem „Operace Irácká svoboda“ se účastnilo celkem více než 30 zemí, i když řada z nich jen symbolicky, protože americké a britské jednotky tvořily 98% koaličních sil. Útoky se vedly jen z jihu (z Kuvajtu), k otevření severní fronty z Turecka nedošlo, protože Turci odmítli přesun amerických vojsk přes své území. Hlavní město Iráku Bagdád bylo dobyto 12. dubna a poslední centrum odporu ve městě Tikrít bylo zničeno 14. dubna. Spojenci ustanovili Prozatímní koaliční správu, která řídila Irák do 28. června 2004, kdy byla rozpuštěna a moc byla předána prozatímní irácké vládě.

Po zničení irácké armády se spojenci postupně stávali terčem útoků ze strany různých povstaleckých skupin, které se často dostaly ke zbraním z poničených skladů irácké armády. Začala guerillová válka proti koaličním jednotkám. 13. prosince 2003 byl při operaci Rudý úsvit nedaleko Tikrítu zajat i Saddám Husajn a 30. prosince 2006 byl popraven pro zločiny proti lidskosti. Spojenci se setkávali se stále častějším odporem povstaleckých skupin, a to jak ze strany sunnitů, tak ze strany šíitů. 31. ledna 2005 se konaly volby, ze kterých vzešla nová irácká vláda, ale nestabilita v zemi narůstala. USA proto musely posilovat jednotky a posílaly do Iráku další vojáky. V roce 2008 předali spojenci irácké vládě kontrolu nad většinou území. Po prezidentských volbách se v USA ujal moci Barack Obama a začalo postupné stahování amerických jednotek z Iráku, které bylo uzavřeno v roce 2011. Tím skončila druhá válka v Iráku.

4.3.3 Hodnocení

Nikdy nebylo prokázáno spojení mezi Irákem a teroristickými útoky z 11. září 2001 ani podpora Al-Káidy, což byl jeden z hlavních argumentů USA pro vedení války proti Iráku. Mezi teroristy nebyl žádný Iráčan.

V roce 2004 zveřejnili američtí zbrojní inspektoři zprávu, že Irák v době invaze neměl žádné zbraně hromadného ničení ani plány na jejich výrobu, jak tehdy tvrdily USA a Velká Británie. Dále se prokázalo, že Saddám Husajn ukončil irácký jaderný program v roce 1991. V roce 2016 označila válku za neodůvodněnou i britská vyšetřovací komise.

Pro propagaci a legitimitu války USA využily i média, skrze která šířily nepodložené informace do světa a vláda USA dokonce založila Úřad globální komunikace pro šíření této propagandy.

Za nelegální označil invazi do Iráku v roce 2004 i generální tajemník OSN Kofi Annan. Země bojující na straně USA neplnily svůj závazek vůči OSN, ale vůči tehdejší vládě USA. Severoatlantická aliance se jako organizace tohoto konfliktu přímo neúčastnila.

Podle řady odborníků za příčinami invaze do Iráku mohly být i další důvody:

- Demonstrace síly USA po 11.září 2001 – došlo k napadení nejmocnější země světa, a tak se očekávala razantní odpověď. Za cíle byly vybrány dvě země, Afghánistán, kde Al-Káida byla pod ochranou hnutí Táliban, a Irák, který měl podporovat mezinárodní terorismus.
- Ekonomické důvody – přístup USA a Velké Británie k levné ropě a ovlivnění cen ropy na světových trzích. V roce 2009 irácká vláda vyhlásila rozdělování kontraktů na těžbu ropy v největších nalezištích. Ve výběrovém řízení získala jeden obrovský kontrakt britsko-holandská společnost Royal Dutch Shell, další kontrakty získaly firmy British Petroleum a americká korporace ExxonMobil.
- Snaha zbavit se vlády krutého diktátora Saddáma Husajna (masakroval většinové šíity na jihu země a vzbouřenecké Kurdy na severu), jehož velkým nepřítelem byl americký spojenc Izrael, a zavést demokracii na Blízkém východě.

V důsledku této invaze došlo k destabilizaci Iráku, což vedlo ke vzniku řady teroristických skupin, z nichž největší sílu postupně získala organizace Islámský stát v Sýrii a Levantě (ISIL), která se později přejmenovala na Islámský stát (IS). V jejich řadách působila řada bývalých vojáků Husajnovy armády. Po stažení amerických vojsk z Iráku prezidentem Obamou v roce 2011 vzniklo v Iráku mocenské vakuum, kterého se chopili islamisté, a na území Iráku a Sýrie vznikl teroristický Islámský stát. Proti němu byly pak nuceny vést USA a Velká Británie letecké údery, aby vypomohly v boji irácké armádě. V Sýrii vypomáhali prezidentu Bašáru Asadovi v boji proti Islámskému státu Rusové leteckými a raketovými údery.

4.4 Válka v Afghánistánu

4.4.1 Příčiny invaze do Afghánistánu

11. září 2001 zaútočili islámští teroristé na USA. Šlo o únosy letadel s lidmi na palubě, která byla použita k sebevražedným útokům. Dva útoky byly vedeny na věže Světového obchodního centra, jeden útok na Pentagon a poslední útok byl plánovaný na Capitol, ten se ale nezdařil kvůli vzpouře cestujících v letadle a letadlo se zřítilo v Pensylvánii. Americké bezpečnostní složky vyhodnotily, že za útoky stojí teroristická organizace Al-Káida v čele s Usámou bin Ládinem, který se skrýval v Afghánistánu a byl pod ochranou tamního ultrakonzervativního vládnoucího hnutí Tálibán. Americký prezident George Bush požadoval po Tálibánu vydání Usámy bin Ládina a dalších vůdců Al-Káidy, propuštění cizinců neoprávněně zadržovaných v Afghánistánu a uzavření všech teroristických výcvikových táborů. Tálibán požadoval po USA důkazy o vině Usámy bin Ládina, ty jim Američané odmítli poskytnout, a tak se rozhodli jej nevydat. V reakci na toto zamítavé stanovisko vyhlásil americký prezident Georg W. Bush válku proti terorismu a 7. října vydal příkaz k zahájení vojenská operace.

4.4.2 Operace Trvalá svoboda

USA zahájily s britskou podporou nálety a raketové útoky na vojenské pozice Tálibánu a výcviková centra Al-Káidy. 19. října byla zahájena pozemní operace, na které se podílela i afghánská Severní aliance, která s Tálibánem bojovala již dříve. Útoky byly zpočátku vedené hlavně na tři centra, a to na Kábul, Džalalabád a Kandahár. Nálety velmi rychle zničily protivzdušnou obranu a Tálibán byl od 14. října 2001 ochotný jednat o vydání Usámy bin Ládina. To ale George W. Bush odmítl. Severní aliance společně s americkými speciálními jednotkami zahájily postup proti Tálibánu a 14. listopadu vstoupily do Kábulu. Zde se už nesetkaly s téměř žádným odporem. Tálibánské ustoupil do Kandaháru a jeskynního komplexu Tora Bora. I ty byly později dobyty. Vůdci Tálibánu a Al-Káidy uprchli přes hranice do Pákistánu, kde se ukryli.

V prosinci 2001 byla sestavena nová vláda v čele s premiérem Hámidem Karzajím. Ten se v roce 2004 stal řádným prezidentem. Vláda sice převzala moc, ale nebyla schopna kontrolovat situaci na celém území. Pořádek v hlavním městě pomáhaly udržovat mise Mezinárodních bezpečnostních podpůrných sil (ISAF), schválené rezolucí 1386 Rady bezpečnosti OSN z roku 2001. Tato rezoluce byla rozšířena roku 2003 na celé území Afghánistánu a svěřená pod velení NATO. Postupně se Tálibán znovu zkonsolidoval a od roku 2006 sílily nepokoje a útoky na vojenské základny a konvoje, a to zejména na jihu země. USA proto musely navyšovat počet vojáků od původních 5000 v roce 2002 až na 110 000 v roce 2011.

Operace Trvalá svoboda po vedením USA a NATO skončila v roce 2014. Od roku 2015 v zemi působila nebojová mise Resolute Support (Rozhodná podpora). Jejím úkolem byl výcvik afghánských jednotek a protiteroristické akce. Vliv Tálibánu stále rostl. V roce 2020 podepsaly Spojené státy a Tálibán v Dauhá mírovou smlouvu. V ní se USA zavázaly stáhnout do 14 měsíců z Afghánistánu vojska, pokud Tálibán neumožní své území využívat pro útoky proti USA a jeho spojencům. Spojené státy začaly stahovat svá vojska, následně Tálibán začal velkou vojenskou ofenzívu proti tamní vládě a 15. srpna 2021 obsadil hlavní město Kábul a postupně ovládl celou zemi. Americké jednotky musely v rychlosti opustit poslední opěrný bod, kábulské letiště, ke kterému se rychle přibližovaly jednotky Tálibánu. Válka definitivně skončila 31. srpna 2021, kdy poslední američtí vojáci opustili afghánské území.

4.4.3 Hodnocení

Prezident USA George W. Bush zahájil vojenskou operaci proti Afghánistánu a spokojil se pouze s rezolucí RB OSN, která Tálibán označila za hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost. Rezoluce mu však nedala mandát k použití vojenských prostředků.

Nikdy nebylo prokázáno, že teroristické útoky z 11. září 2001 byly naplánované z území Afghánistánu.

USA v roce 2009 přiznaly, že ve válce používají zakázanou munici s bílým fosforem, což je podle Ženevských konvencí zakázáno.

Deník The Washington Post zveřejnil v roce 2019 přes 2000 stran odtajněných dokumentů, tzv. Afghanistan Papers. Z nich vyplynulo, že američtí generálové a politici veřejnosti lhali o Afghánistánu, aby opodstatnili další boje, přestože věděli, že válku nelze vyhrát.

Na druhou stranu USA válku ospravedlňovaly tím, že charta OSN v článku 51 uznává přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření pro zachování mezinárodního míru a bezpečnosti. Článek 51 vyžaduje, aby opatření byla oznámena Radě bezpečnosti, a to USA udělaly.

Poprvé byl aktivován článek 5 Severoatlantické smlouvy o napadení člena aliance, proto se postupně do války na podporu USA zapojily další členské země NATO. Jejich účast byla legitimizovaná na základě rezoluce 1386 Rady bezpečnosti OSN z roku 2001 a 2003.

Útok na Afghánistán byl reakcí na teroristické útoky z 11. září a dal se ze strany USA jako supervelmoci očekávat. Spojené státy svrhly režim, který podporoval teroristické organizace, poskytoval jim výcviková centra a představoval bezpečnostní hrozbu ve svém regionu. Tálibán navíc odmítl vydat strůjce útoků z 11. září 2001 Usámu bin Ládina Spojeným státům.

USA znatelně oslabily teroristickou organizaci Al-Káida a nakonec se jim podařilo i dopadnout a usmrtit hlavního organizátora útoků Usámu bin Ládina.

Pokud by USA zemi rychle opustily, v zemi by vypukl chaos a pravděpodobně občanská válka. Pokud by zůstaly a pokusily se v Afghánistánu zavést nový režim, ale nepodařilo by se jim vyřešit hlavní problémy (náboženské, etnické, ...), byly by postupně Američané vnímány mezi obyvatelstvem jako okupanti, a to se u části populace stalo.

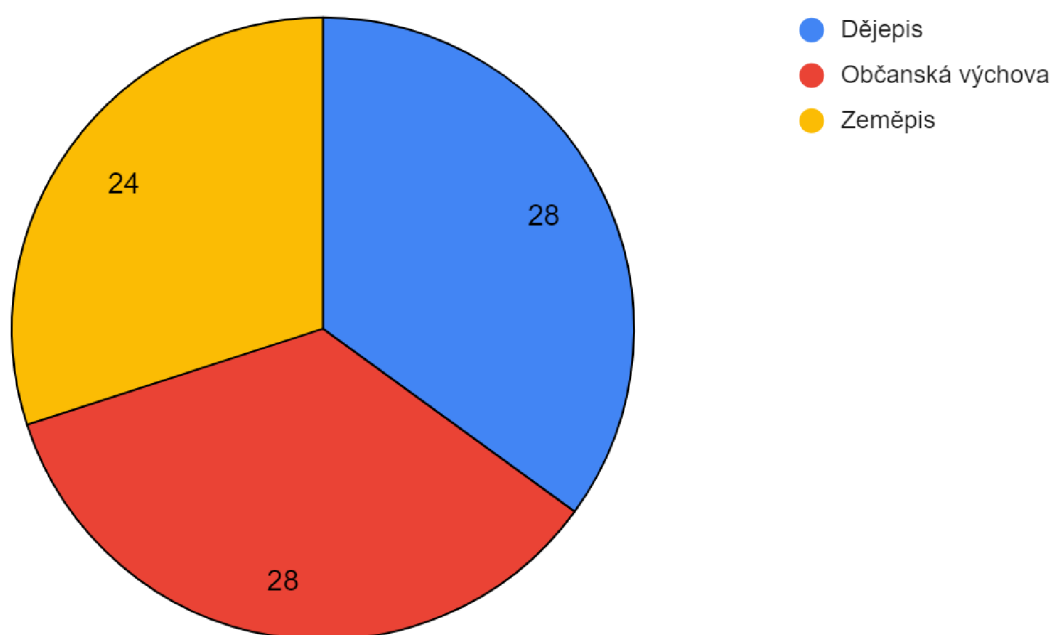
5. Spravedlivá válka ve výuce na základních školách

Jak již bylo zmíněno v úvodu, spravedlnost válek nepatří mezi typická témata probíraná na základních školách. Toto téma je velmi problematické, složité a často nesprávně vykládané. Ve vzdělávání vzniká otázka, zda a jak dětem základních škol problematiku etické dimenze válčení představit a vysvětlit, jak toto složité téma integrovat do výuky základních škol s důrazem na etické, pedagogické a psychologické hledisko. Tato kapitola se bude věnovat analýze dotazníku, který byl vyplněn učiteli základních škol a nižších stupňů gymnázií, a následnému zpracování získaných informací pro přípravu výukové hodiny.

Ve vzdělávacích programech toto téma můžeme vidět na základních školách a nižších stupních víceletých gymnázií v předmětech občanská výchova, dějepis a zeměpis. Z tohoto důvodu byl dotazník představen pouze učitelům zmiňovaných předmětů.

5.1 Analýza dotazníku

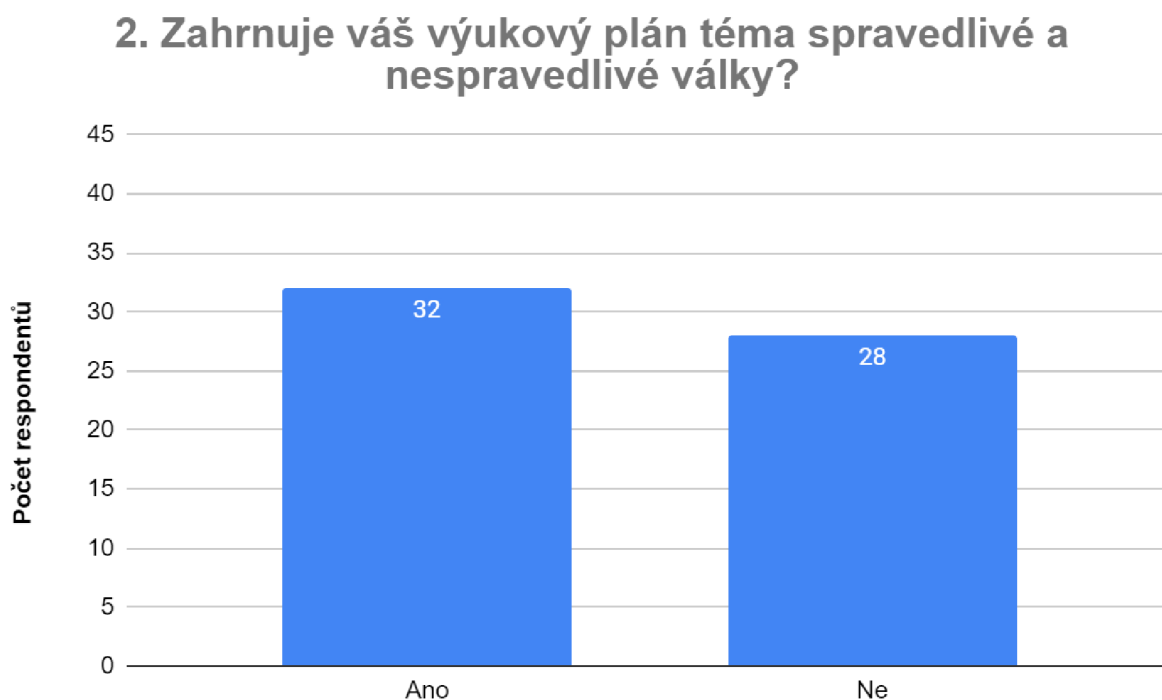
1. Jaké předměty vyučujete?

Graf č. 1 Vyučovací předměty respondentů

Zdroj: vlastní šetření

Dotazník byl strategicky rozeslán 60 respondentům tak, aby zastoupení jednotlivých předmětů bylo co nejvyváženější. Navzdory tomu někteří učitelé učí více než jeden z šetřených předmětů, proto je součet odpovědí vyšší, než počet respondentů. Dle výsledků prvního grafu můžeme vidět skoro stejné zastoupení učitelů všech tří předmětů, což nám pomůže k získání více informací pro následující analýzu.

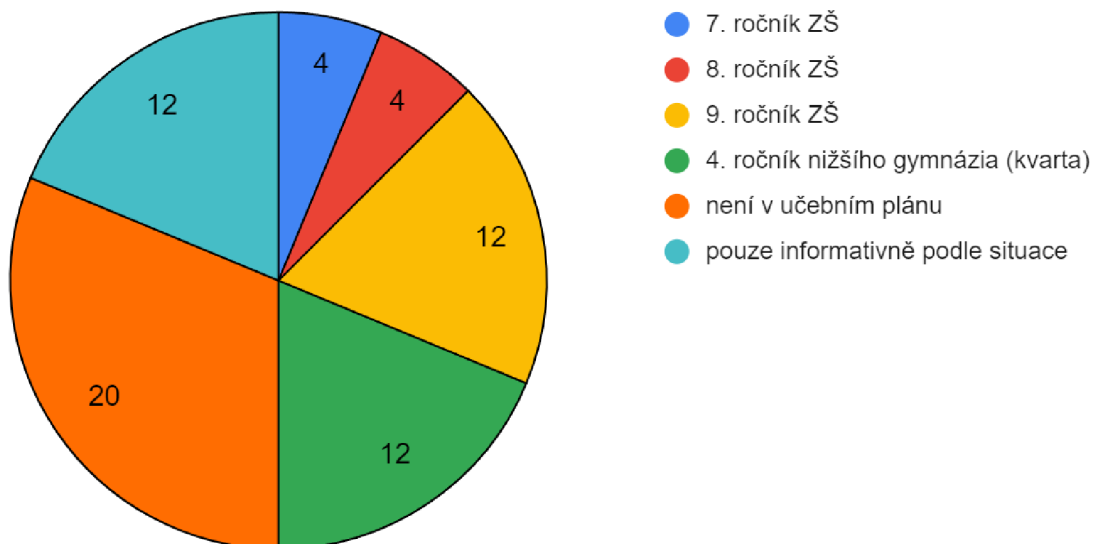
Graf č. 2 Zahrnutí tématu ve výuce

Zdroj: vlastní šetření

Jak je již zmíněno v úvodu kapitoly, téma spravedlivé války je složitým a obsáhlým problémem, který ve většině případů přesahuje rámec vzdělávacích programů základních škol. Navzdory tomu, že 53% respondentů říká, že se tématu spravedlivé a nespravedlivé války věnují, z následujících grafů je patrné, že tato problematika se řeší spíše okrajově, jako zajímavost pro obohacení tématu.

3. Pokud ano, ve kterých ročnících se tomuto tématu věnujete?

Někteří respondenti odpověděli více ročníků.

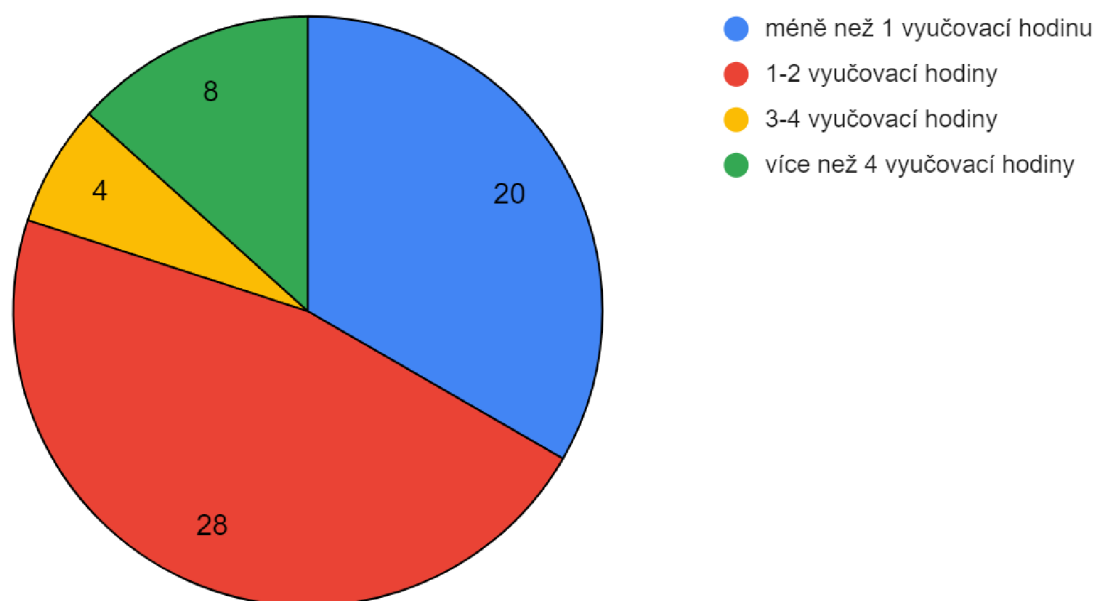

Graf č. 3 V jakých ročnících se tématu věnujete

Zdroj: vlastní šetření

Jak je zmíněno u předchozího grafu, mnoho respondentů uvádí, že tomuto tématu se věnují pouze okrajově, nebo vůbec, jelikož v učebním plánu toto téma není. Z grafu můžeme také vyčíst, že spravedlnosti válek se nejvíce žáci věnují v posledním ročníku základního vzdělávání.

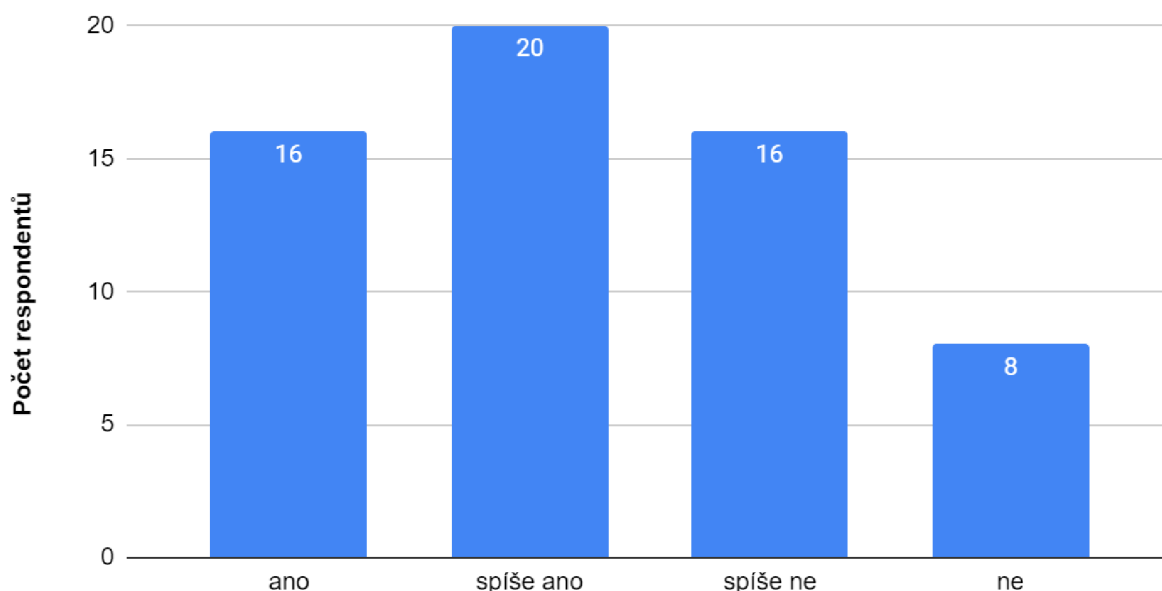
4. Kolik času věnujete ve vaší výuce tématu spravedlivé a nespravedlivé války?

Graf č. 4 Čas věnovaný tématu spravedlivé a nespravedlivé války

Zdroj: vlastní šetření

5. Myslíte si, že počet hodin, který tomuto tématu věnujete, je dostačující k obeznámení žáků s tímto problémem?

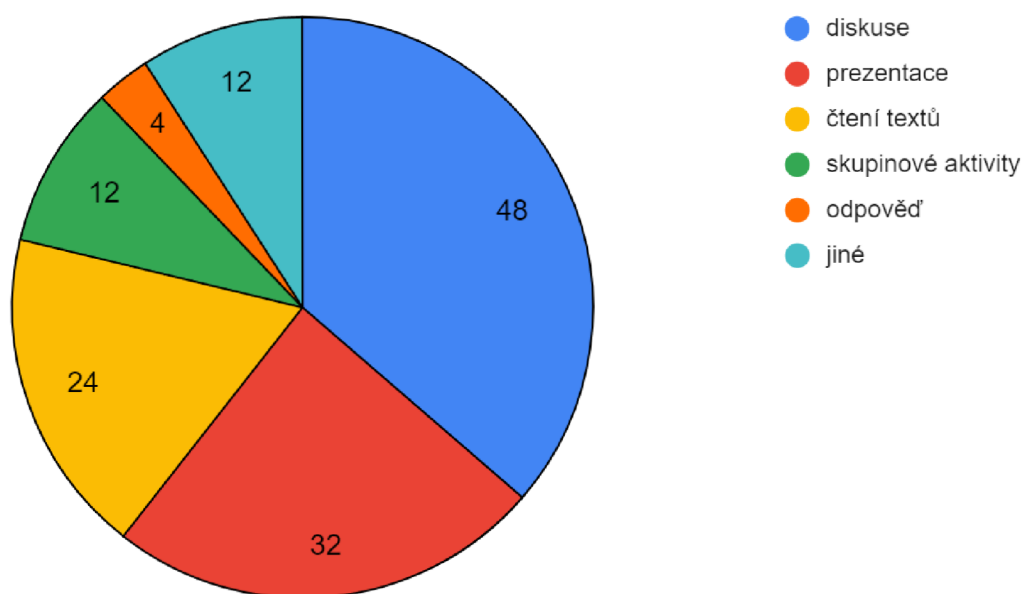
Graf č. 5 Je časová dotace na téma dostačující?

Zdroj: vlastní šetření

Otázky č. 4 a 5 v dotazníku spolu úzce souvisí. V otázce časové dotace respondenti ze 47% uvádí, že tématu věnují 1-2 vyučovací hodiny. Druhou nejčastější odpovědí, kterou uvádí 33% respondentů, je 0 vyučovacích hodin (tématu se nevěnují).

Graf č. 5 uvádí, že 60% respondentů počet hodin určených k tématu vyhovuje, 40% by rádo větší časovou dotaci k důkladnému probrání tématu se žáky.

6. Jaké metody výuky používáte/byste použil(a) při probírání tématu spravedlivé a nespravedlivé války?

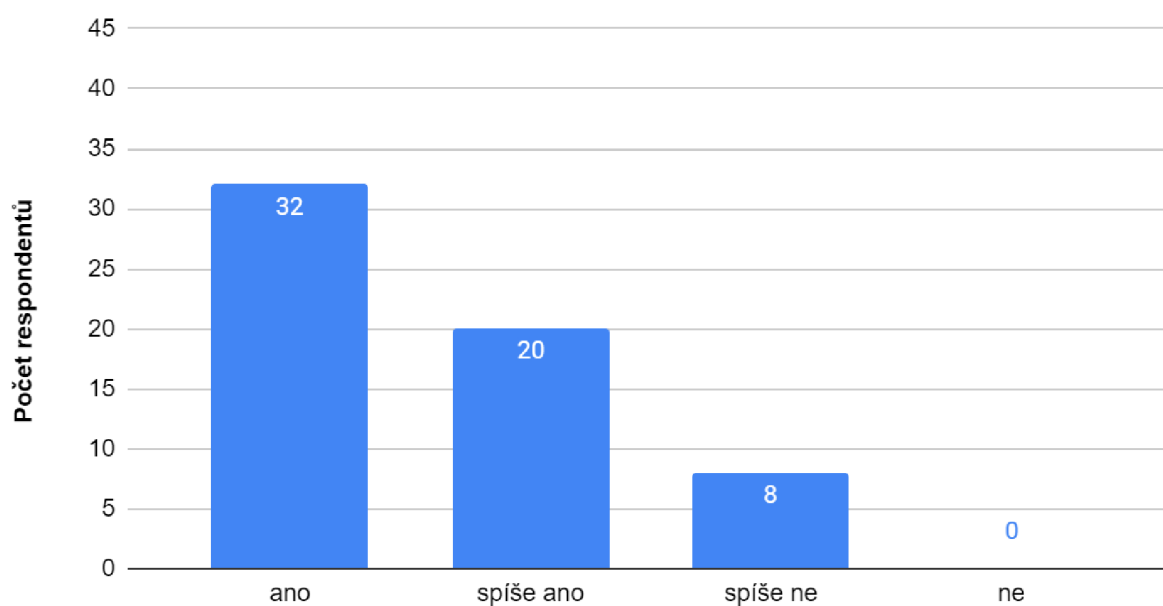

Graf č. 6 Používané metody

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 6 uvádí, že učitelé v učení tohoto tématu, a témat jemu podobných, používají hlavně metodu diskuse, prezentací a čtení textů.

7. Myslíte si, že by žáci měli být obeznámeni s tímto tématem již na základních školách/nížších stupních gymnázií?

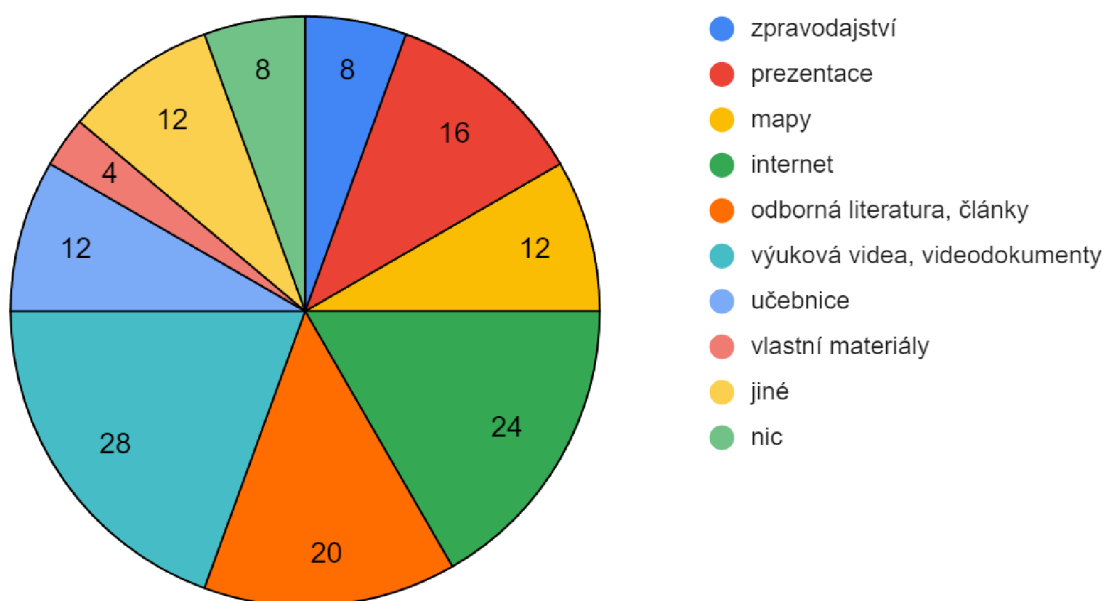

Graf č. 7 Je toto téma důležité pro žáky základních škol/nížších stupňů gymnázia?

Zdroj: vlastní šetření

Navzdory komplexnosti tématu se většina respondentů shodla, že žáci základních škol by měli být obeznámeni s tímto problémem, který je v moderní společnosti všude okolo nás.

8. Jaké pomůcky, materiály nebo zdroje používáte/byste použil(a) při výuce tématu spravedlivé a nespravedlivé války?

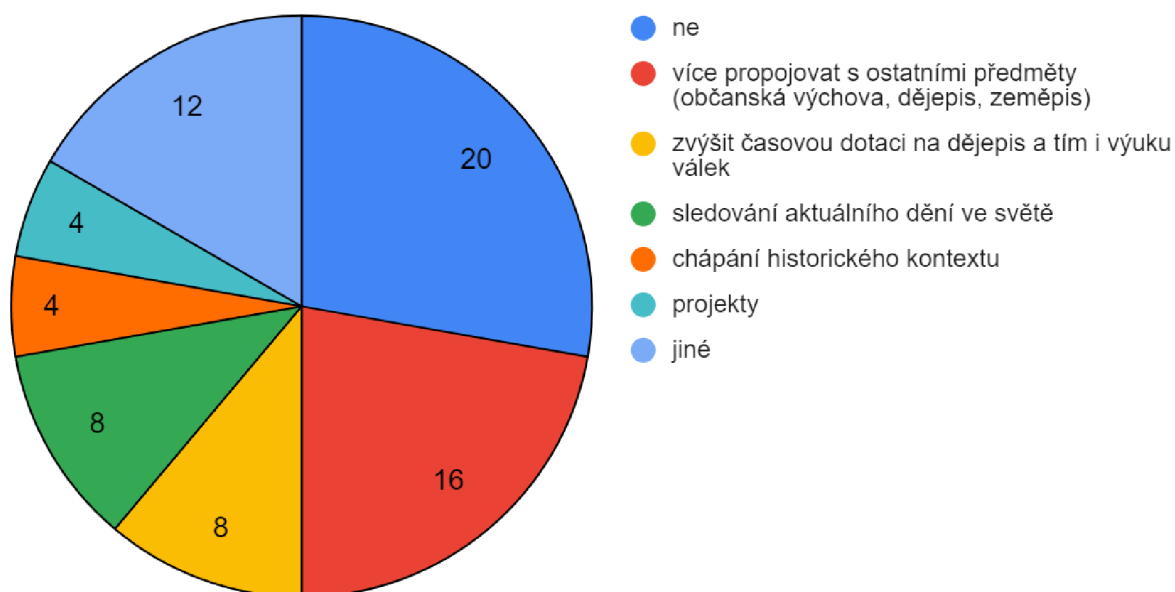

Graf č. 8 Zdroje, které učitelé používají

Zdroj: vlastní šetření

Z grafu je patrné, že k hledání informací k složitým tématům jako je spravedlnost ve válkách je zapotřebí využít všechny možné zdroje a to jak internetové, tak knižní. Na základních školách může být občas složité udržet pozornost žáků, a proto čím více různých pomůcek a zdrojů využijeme, tím větší bude zapojení třídy.

9. Máte nějaké doporučení pro zlepšení výuky tématu spravedlivé a nespravedlivé války na základních školách?

Graf č. 9 Doporučení pro zlepšení výuky

Zdroj: vlastní šetření

Z doporučení učitelů zjišťujeme snahu o větší mezipředmětové propojení v rámci projektových dnů, besed či jiných školních aktivit. Pro žáky je důležité vidět souvislosti, které nám může propojení předmětů zajistit.

5.2 Plán výukových hodin na téma spravedlnosti válek

Na základě vyhodnocení dotazníku je výukový plán rozvržen do tří vyučovacích hodin mezi tři předměty (občanská výchova, dějepis a zeměpis). Pro nastavení teoretického rámce a uvedení do tématu využijeme hodinu dějepisu, ve které je téma předneseno z historického hlediska, a to formou přednášky následované diskusí.

Ve druhé hodině, hodině občanské výchovy, téma přesuneme do praktické roviny. Žáci budou rozděleni do skupin, ve kterých budou studovat a zpracovávat předložený text na téma spravedlnost ve válce. Následují skupinové prezentace na vybraný válečný konflikt, u kterého se skupina snažila najít argumenty pro a proti ospravedlnění války.

Ve třetí hodině, hodině zeměpisu, budou žáci řešit následky konfliktů z geografického hlediska, vliv na obyvatelstvo, krajinu a ekonomickou strukturu.

5.2.1 Plán hodin

Hodina 1: Úvod a teoretický rámec

Předmět: Dějepis

Část 1: Úvod (15 minut)

Přivítání a seznámení: Představení tématu a cílů tříhodinového kurzu.

Zadání otázky: "Jaké historické události vedly k určování spravedlnosti ve válce?"

Diskuse: Krátká diskuse o historických událostech spojených se spravedlností ve válečném kontextu.

Část 2: Teoretický rámec (30 minut)

Přednáška a diskuse: Představení historických událostí a vývoje etických principů ve válce z hlediska dějepisu.

Hodina 2: Aplikace teorie a skupinová práce

Předmět: Občanská výchova

Část 1: Skupinová práce (25 minut)

Práce s textem: Každá skupina dostane text popisu válečné situace.

Úkol: Identifikovat možnosti spravedlnosti v daném kontextu a připravit prezentaci.

Část 2: Prezentace a diskuse (20 minut)

Prezentace skupin: Každá skupina prezentuje svá zjištění a řešení daného scénáře.

Debata: Diskuse o právních a občanských aspektech situací ve válce a různých pohledů na spravedlnost.

Hodina 3: Hlubší analýza a závěr

Předmět: Zeměpis

Část 1: Hlubší analýza (20 minut)

Geografický kontext: Analyzování geografických aspektů válečných konfliktů, vliv na obyvatelstvo, krajinu, zdroje a důsledky na zeměpisnou strukturu.

Část 2: Závěrečné shrnutí a diskuse (20 minut)

Shrnutí: Závěrečné shrnutí důležitých bodů probíraných během tří hodin.

Diskuse: Otevřená diskuse o vztahu mezi zeměpisnými, historickými a občanskými faktory ve válce a spravedlnosti.

Část 3: Závěr (5 minut)

Poděkování žákům za jejich aktivní účast a povzbuzení k dalšímu přemýšlení o vztahu mezi těmito předměty a etikou ve válce.

5.2.2 Cíl

Cílem tříhodinového projektu je zapojení žáků do nelehkých problémů a aktivace jejich kritického myšlení. Díky propojení dějepisu, zeměpisu a občanské výchovy budou žáci lépe chápat kontext tématu z více úhlů pohledu.

6. Závěr

Diplomová práce zkoumala problematiku spravedlivé a nespravedlivé války z různých perspektiv, přičemž se zaměřila na mezinárodní právo a etické hledisko. Koncept spravedlivé války je komplexní téma, které je navíc vnímáno velmi subjektivně, což komplikuje jednoznačný soud. V práci je identifikováno několik klíčových faktorů, které při hodnocení legitimacy vojenských operací musíme brát v potaz.

Při hodnocení etického aspektu práce zdůrazňuje nutnost dodržování zásad a hodnot, jako je například lidská důstojnost či ochrana civilistů, jejichž nedodržování může vést k nespravedlivé válce. Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že obtížnost jednoznačného vymezení spravedlivé války může být způsobena subjektivní povahou etických principů, a tudíž její hodnocení není nikdy jednoznačné.

Mezinárodní právo, které hraje klíčovou roli při regulaci konfliktů, nám ukázalo složitý a nejednotný rámec, který odráží realitu mezinárodních vztahů. Zkoumání naznačuje, že úspěšné uplatňování mezinárodního práva vyžaduje neustálou snahu ze strany aktérů a respektování dohod a dohledu ze strany mezinárodního společenství.

V první části se práce věnuje historickému vývoji spravedlivého válčení, jejími pravidly a postupy. V druhé části popisuje příklady historických konfliktů, které poté hodnotí z hlediska zásad a hodnot teorie spravedlivé války.

Třetí část se zaměřena na otázku teorie spravedlivé války a jejího uplatnění ve vzdělávání na základních školách a nižších stupních gymnázií.

Otázka spravedlivé války je velmi složitým a rozsáhlým tématem historickým i současným. Odpověď na otázku, co dělá válku spravedlivou, bude vždy záviset na konkrétních případech, okolnostech a hodnocení stále se vyvíjející společnosti.

7. Použitá literatura

ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*. 4. nezměněné vyd. Přeložil Antonín KRŮŽ. [Praha]: Rezek, ISBN 978-80-86207-35-3

ARISTOTELÉS. *Politika*. 2. vyd. Přeložil Antonín KRŮŽ. Praha: Rezek, 2009, 80-86027-10-4

BUCHANAN, A. *The Making and Unmaking of Boundaries: What Liberalism Has to say*. Cambridge University Press 2003 ISBN 978-0511613937

CHRISTOPHER, Paul. *The Ethics of War and Peace: An Introduction to Legal and Moral Issues*. 3rd edition. Pearson, 2003. ISBN 978-0130923837.

COADY, C. A.J. *Morality and Political Violence*. Cambridge University Press, 2007. ISBN 978-0521705486.

FISHER, David. *Morality and War: Can War Be Just in the Twenty-first Century?* Oxford: Oxford University Press, 2012. ISBN 978-0199661053.

LACKEY, D.P., *The Ethics of War and Peace*, New Jersey, Prentice Hall, Englewood Cliffs 1989 ISBN 978-0132909259

LEE, S. P., *Ethics and War*. Cambridge, Cambridge University Press 2012 ISBN 978-0521727570

LOHFINK, N., *Krieg und Staat im alten Israel*, řada Beiträge zur Friedensethik, sv. 14, Institut für Theologie und Frieden, Barsbüttel 1992. ISBN 9783927320130

NAU, H.R. *At Home Abroad. Identity and Power in American Foreign Policy*. Ithaca - London: Cornell University Press, 2002. ISBN 978-0801439315.

OREND, Brian. *The Morality of War*. Broadview Press, 2006. ISBN 978-1551117270
The National Security Strategy of the United States of America, Washington. White House, September 2002 ISBN 978-1481190961

RAMSEY, Paul. *The Just War: Force and Political Responsibility*. Rowman & Littlefield Publishers, 2002. ISBN 978-0742522329.

REGAN, Richard J. *Just War: Principles and Cases*. Second edition. The Catholic University of America Press, 2013. ISBN 978-0813220192

RODIN, David. *War and Self-Defense*. Oxford University Press, 2003. ISBN 978-0199257744.

SHUE, Henry a RODIN, David (ed.). *PREEMPTION P: Military Action and Moral Justification*. Oxford: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0199565993.

SUTOR, Bernard. *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru?: etapy a šance procesu dějinného poučení*. Filosofie a sociální vědy, sv. 49. Praha: Filosofia, 2014. ISBN 978-80-7007-421-3.

The Challenge of Peace: God's promise and Our Response. US Catholic Bishops' Pastoral Letter, c.d., ISBN 978-0851836402

VELEK, Josef. *Kapitoly z teorie spravedlivé války*. Filosofie a sociální vědy, sv. 51. Praha: Filosofia, 2014. ISBN 978-80-7007-425-1.

WALZER, Michael. *Spravedlivé a nespravedlivé války: morální argumentace s historickými příklady*. Přeložil Jana ODEHNALOVÁ. Historie. Praha: Academia, 2019. ISBN 978-80-200-3013-9.

WEIGAND, R., *Krieg und Frieden in den Rechtssammlungen des Ivo von Chartres*, řara Beiträge zur Friedensethik, sv. 13, Institut für Theologie und Frieden, Barsbüttel 1992. ISBN 9783927320123

Internetové zdroje

<https://www.globalsecurity.org/military/library/report/crs/RL31152.pdf>